

CHRISTIAN MEYER

<LIBER MUSICAE>

(ANON. Pannain)

COD. LONDINENSIS EGERTON 2888
UNA CUM COD. NEAPOLITANO VIII.D.12

Augusto 2011

I. INTRODUCTION

II. NOTES CRITIQUES ET EXPLICATIVES

HAL - <http://hal.archives-ouvertes.fr>
url : -

III. EDITIO

TABULA FONTIUM

ANON. Barcin. II

Karl-Werner Gumpel, « Zur Frögeschichte der vulgärsprachlichen spanischen und katalanischen Musiktheorie », *Sapnische Forschungen der Görresgesellschaft*, I/24 (1968), p. 257-336 (éd. p. 326-329).

ARIBO

Joseph Smits van Waesberghe (éd.), *Aribonis de musica* ([s.l.], 1951 ; *Corpus Scriptorum de Musica*, 2).

BOETH. Cons.

Ludwig Bieler (éd.), *Anicii Manlii Severini Boethii Philosophiae Consolatio* (Turnhout, 1984 ; *Corpus Christianorum Series Latina*, 94).

BOETH. mus.

Gottfried Friedlein (éd.), *Anicii Manlii Torquati Severini Boetii de institutione arithmetica libri duo. De institutione musica libri quinque* (Leipzig, 1867).

CIC., Amic.

Marcus Tullius Cicero, *Laelius de amicitia*, éd. K. Simbek (Leipzig, 1917 ; *M. Tullii Ciceronis scripta quae manserunt omnia*, fasc. 47), p. 46-86.

GUIDO micr.

Joseph Smits van Waesberghe (éd.), *Guidonis Aretini micrologus* ([s.l.], 1955 ; *Corpus Scriptorum de Musica*, 4)

GUIDO reg.

<Joseph Smits van Waesberghe (éd.)>, *Guidonis Aretini Regulae rhythmicae* (Buren, 1985 ; DMA A.IV) ; *Pesce, Guido*, p. 328-403.

IOH. AEGID.

Michel Robert-Tissot (éd.), *Johannes Aegidius de Zamora. Ars musica* (Roma, 1974 ; *Corpus Scriptorum de Musica*, 20).

IOH. COTT. mus.

Joseph Smits van Waesberghe (éd.), *Johannis Affligemensis de musica cum tonario* (1950 ; *Corpus Scriptorum de Musica*, 1), p. 44-162.

ISID. etym.

W. M. Lindsay, *Isidori Hispalensis episcopi etymologiarum sive originum libri XX* (Oxford, 1911), 2 vol.

OVID. Fasti

P. Ovidi Nasonis Fastorum libri sex, ed. E.H. Alton, D.E. Wormell, E. Courtney (4^a ed.) (Leipzig : Teubner, 1997).

OVID. Her.

P. Ovidius Naso, *Amores. Epistulae*, éd. R. Ehwald (Leipzig : Teubner, 1907) (*Heroides (Epistule Heroidum)*, p. 70-179].

REG. PRUM.

Michael Bernhard, *Clavis Gerberti*, vol. 1 (München, 1989 ; *Veröffentlichungen der Musikhistorischen Kommission*, 7), p. 39-73.

VERG. Aen.

R. A. B. Mynors (éd.), *P. Vergili Maronis opera* (Oxford, 1969, p. 103-422)

VERG. Buc.

Publius Vergilius Maro, *Eclogae sive Bucolicae*, éd. O. Ribbeck (Leipzig : Teubner, 1894).

SIGLA CODICUM

<i>lo</i>	London, British Library, Egerton 2888, f. 27-39
<i>na</i>	Napoli, Biblioteca Nazionale VIII.D.12, f. 1-43v

EXPLICATIO ABBREVIATURARUM

<i>add.</i>	addit
<i>cod.</i>	codex, codice
<i>corr.</i>	correctio
<i>dextr.</i>	dextrorsum
<i>dub.</i>	lectio dubia
<i>lin.</i>	linea
<i>marg.</i>	marginē
<i>om.</i>	omisit
<i>ras.</i>	rasura
<i>sinistr.</i>	sinistrorsum
<i>suprascr.</i>	suprascriptum

<Prohemium>

lo1v ¹Quoniam discretorum industria inperitorum negglentiam novimus esse corrigendam, congrue musicorum providentia usualium ignorantiam credimus recuperandam. ²Musicos enim dicimus illos qui communem cantum omnemque modulandi varietatem etiam ipsam celestem armoniam speculatione ac ratione diiudicant. ³Usuales vero appellamus quosdam insulsos cantores qui pravo quodam usu cantum perverterunt. ⁴De quibus dicit Iohannes: propter quorundam ignorantiam plures iam cantus habemus depravatos quos non ita ut nunc in ecclesiis canuntur, modulantium protulit auctoritas, sed prave hominum voces motum animi sui sequentium recte composita pervertere perversaque in usum incorrigibilem deduxere, adeo ut iam pessimus usus pro auctoritate teneatur. ⁵Quod evidenter patet quia quisque discordat ab altero, discipulus a magistro, sic quisque suo errat modo, erroremque suum quo tueatur habet. ⁶Ideo autem errat quia ducatu a musica caret. ⁷Unde dicimus quod sicut cecus absque ducatu errat et palpitat in plateis, sic usus ecclesiarum discordat et errat sine musica. ⁸Quam licet quidam imperiti cantores haut utilem estiment eamque omnimodum depravare temptent. ⁹Nondum ulla lues floris deflorat odorem, non unica rosa derosulare potest.

lo2r ¹⁰Quanta etiam sit huius artis utilitas, multis probari potest organistis. ¹¹Unde considerandum videtur musicam et omne musicum instrumentum non parvam vim habere commovendi animos audientium quoniam quidem aures mulcet, mentem erigit, preliatores ad bella incitat, lapsos et desperantes revocat, maiores confortat, iracundos mitigat, tristes et anxios aliquando letificat. ¹²Aliquando vero plus conturbat animos ex diversis modis. Item iocundos delectat, discordes pacificat, vanas cogitationes eliminat, freneticos temperat. ¹³Quosdam +...+ ad luxuriam provocat, modo

4 Ioh. Cott. mus. XVII, 2-3

5 (erroremque-habet) Ovid. Fasti I, 32

11 (vim-letificat) Ioh. Cott. mus. XVII, 1

12 (discordes-temperat) Ioh. Cott. mus. XVII, 1

5 modo *dub.*

9 nondum *dub.*

10 organistis *dub.*

12 animos *dub.*

lo2v eosdem restringit. ¹⁴+Et hoc item+ ex diversis modis, +quia+ per unum | modum incitantur, per alium vero restringuntur. Quandoque etiam peccatores ad penitentiam reducit. Hec omnia tractatu tonorum auctoritate probabimus.

¹⁵Quod vero deus precipue cantico sit laudandus et placandus, non parvam habemus auctoritatem. ¹⁶Legimus enim in *libro exodi* quod submerso pharaone, Moyses et cum eo filii Israhel canticum cecinerunt domino. ¹⁷Necnon etiam psalmista ad concinendum nos hortatur dicens « Cantate domino c<anticum> n<novum> ». ¹⁸Et non solum idem psalmista, naturali voce sed etiam per manufacta musice artis instrumenta dominum laudari commovens, ait : Laudate eum in sono tube vel eum in psalterio et cythara et in tympano et choro, in cordis et organo in cymbalis bene sonantibus. ¹⁹Quia vero in laude dei et in commovendis mentibus hominum tanta est musice potentia dicit Iohannes, quod merito a beatis viris Ignatio, Ambrosio et Gregorio usus eius in sancta ecclesia receptus est. ²⁰Presertim cum [cum] clericis tam sit necessaria omnibusque eam exercentibus utilis et iocunda, ideo summam huius artis breviter compilare hortatus a paucis acquievi, ut prodessem quamplurimis. ²¹Unde Cicero ad Atticum : « cum sepe mecum ageres, ut quedam de amicitia scriberem, itaque feci, quia res digna fuit, et non invitus ut prodessem multis rogatu unius ».

lo3r

²²Aspirantibus igitur ad hanc musice disciplinam summopere cavendum est, ne tedii causa ab hoc studio deficient quoadusque totius artis noticiam accepisse sentiant. ²³Habere namque noticiam artium difficile est et tediosum, habita vero honestum et fructuosum. ²⁴Quisquis autem huic arti operam incessanter adhibuerit et sine intermissione indefessus institerit, talem poterit consequi fructum, ut de cantus qualitate iudicare sciat, si sit verus an falsus, si vulgaris aut urbanus, et sciat ignotum cognoscere, falsum corrigere et novum componere. ²⁵De huius artis utilitate loco suo plenius dicemus. Licet vero plurima et valde utilia in hoc tractatu sint discutienda, verumtamen quedam magis necessaria summatim excepimus, ²⁶que ut eo plenius secundum ordinem prosequi valeamus, in quibusdam capitulis distinximus.

15-16 IOH. COTT. MUS. XVII, 10

17 IOH. COTT. MUS. XVII, 11

18 IOH. COTT. MUS. XVII, 12-13

19 cf. IOH. COTT. MUS. XVII, 7

21 CIC., AMIC., 4

24 IOH. COTT. MUS. II, 6

13 +...+] vero ? | modo *dub.* | restringit *dub.*

14 +...+ *dub.*

18 commovens] commonens *cod.*

23 habere] haberi *dub.*

²⁷Sequentia vero capitula quid vel unde tractent, breviter assignare volumus hoc modo :

lo3v

- ²⁸<I.> Quid sit musica et quot sunt genera et de quo genere sit tractandum.
- ²⁹<II.> Unde dicta sit musica.
- ³⁰<III.> Quomodo et a quo inventa.
- ³¹<IIII.> Quibus instrumentis constet.
- ³²<V.> Quid utilitatis conferat musica.
- ³³<VI.> Quid sit musicus.
- ³⁴<VII.> Quid monocordum est, et ad quid utile.
- ³⁵<VIII.> De additione cordarum.
- ³⁶<VIII. > Expositiones per greca vocabula.
- ³⁷<X> Qualiter disponantur note in monocordo.
- ³⁸<XI.> De discretione et differentia litterarum.
- ³⁹<XII.> Quot sint tetracorda in monocordo.
- ⁴⁰<XIII>De sillabis que sint cantande et que non.
- ⁴¹<XIV> Quot sint modi in quibus cantus versetur.
- ⁴²<XV> Quid sit unisonus.
- ⁴³<XVI> Quid sit semitonium.
- ⁴⁴<XVII> Quid sit tonus.
- ⁴⁵<XVIII> Quis sit ditonus.
- ⁴⁶<XVIII> Quid sit semiditonus.
- ⁴⁷<XX> Quid sit tritonus.
- ⁴⁸<XXI> Quid sit dyatesseron.
- ⁴⁹<XXII> Quid sit dyapente.
- ⁵⁰<XXIII> Quid sit tonus cum dyapente.
- ⁵¹<XXIII> Quid sit semitonium cum dyapente.
- ⁵²<XXV> Que sint consonantie et quot.
- ⁵³<XXVI> De dignitate et ordine consonantiarum.
- ⁵⁴<XXVII> De proportionibus consonantiarum.
- ⁵⁵<XXVIII> Si tocus sit consonantia nec ne.
- ⁵⁶<XXVIII> De investigatione proportionum.
- ⁵⁷<XXX> Unde constet dyatesseron.
- ⁵⁸<XXXI> Unde constet dyapente.
- ⁵⁹<XXXII. Unde constet dyapason.>
- ⁶⁰<XXXIII> Item de dyapason.
- ⁶¹<XXXIII> De appositione consonantiarum in dyatonico genere.
- ⁶²<XXXV > Item in cromatico genere.
- ⁶³<XXXVI> Item in enarmonico genere.
- ⁶⁴<XXXVII> Si inter dyapason et dyatesseron sit consonantia in pythagorico genere.
- ⁶⁵<XXXVIII> De vocum discrepantiis.
- ⁶⁶[Unde constet dyapason.]
- ⁶⁷<XXXVIII > Quomodo sonus constituat notam nota neumam.

¹I. Quid sit musica

lo4r ²Principio disserenti de musica sciendum est musica est una ex septem artibus quas liberales appellamus. ³In quadruvio vero magis necessaria videtur. ⁴Sunt enim due | species quadruvii, scilicet arithmetica et musica. ⁵Sicut autem arithmetica mater artium est dicta, sic musica soror omnium artium est appellata quia, dicit Plato, ⁶nullam disciplinam esse perfectam sine musyca.

⁷Ut autem diligentem lectorem de qua musyca tractandum sit certum reddamus, considerandum est quod tria sunt genera musyce, scilicet musyca mundana, musyca humana, musyca instrumentalis. ⁸Musyca mundana in his consideranda est, que in ipso celo vel elementis vel temporum varietate secernuntur. ⁹Mundus vero quadam armonia sonorum fertur compositus, et ipsum celum sub armonye modulatione revolvi. ¹⁰Dicunt etiam astrologi quod ex motione astrorum et totius firmamenti quedam proveniant symphonie, que musicis adnotamus modulationibus. ¹¹Unde querit Boetius quomodo fieri potest ut tam velox celi machina tamque velocissimus motus ita magnorum corporum tacito silentique cursu moveatur. ¹²Unde dicimus quod si sonus ille aliquando ad aures nostras minime pervenit, multis fieri de causis necesse est. ¹³Hoc autem genus musyce philosophorum iudicio committimus.

lo4v ¹⁴Humanam vero musycam, quisque in seipsum descendit ex facili intelligit, quia pro certo est habendum, quod non constet homo musyca carens. ¹⁵Dicit enim Boecius musycam nobis naturaliter esse coniunctam ut si ea quidem carere velimus non possimus. ¹⁶Plato vero anime proprietatem describens, dicit deum anime interposuisse musycas consonantias, quia musyca armonia naturalis est anime. ¹⁷Unde Boethius: id nimirum scientes, quod tota anime nostre corporisque compago musyca coaptatione coniuncta sit. ¹⁸Item Boetius de eodem: quid est quod illam incorpoream rationis vivacitatem corpori misceat, nisi quedam coapatatio et veluti gravium leviumque vocum quasi unam consonantiam efficiens temperatio. ¹⁹Sic de his duobus musyce generibus satis dictum sit quantum ad presens. ²⁰Quia vero de his tractandum non proposuimus, ideo ipsorum professoribus indeterminatum relinquimus. ²¹De tercia vero, scilicet musyca instrumentali, dicendum restat, sed primo unde dicta, quomodo et a quo inventa sit, prononemus.

2-6 cf. ANON. Barcin. II, ed. p. 326

6 ISID. etym. III, xvii

9 ISID. etym. III, xvii

11, 12 (ille... pervenit) BOETH. mus. I, 2 (p. 187, 26-28)

14 (humanam... intellegit) BOETH. mus. I, 2 (p. 188, l. 26-27)

15 BOETH. mus. I, 1 (p. 187, l. 9-10)

17 BOETH. mus. I, 1 (p. 186, l. 2-4)

18 BOETH. mus. I, 2 (p. 188, l. 27-p. 189, l. 1)

7 quod] quia *cod.*

17 Boethius] Guido *cod.* | sit] sunt *cod.*

¹ II. Unde dicta sit musyca

lo5r ²De huius vocabuli interpretatio diversi diversa opinantur. ³Dicunt enim quidam musy|cam a musis nomen accepisse eo quod ipse apud antiquos in hac arte perfectissime crederentur. ⁴Alii vero musycam quasi moysicam a greco moys i. aqua, quia dicebant eam in aquis fuisse repertam, vel aliter ab aqua, quia nulla vox formari potest sine aqua, i. sine humore palati. ⁵Alii vero musycam quasi mundicam, a mundi, i. celi, cantu dictam putant. ⁶Alii vero musycam quasi modusicam, i. a modulationem dictam estimant. ⁷Si quis autem de huius vocabuli appellatione melius sentit, ei nequaquam invidemus. ⁸Unde dicit apostolus « Spiritus sanctus dat gratiam singulis prout vult ».

¹ III. Quomodo et a quo inventa sit musyca

lo5v ²Sicut diverse sunt huius vocabuli interpretationes, ita nimirum quamplures dicuntur huius artis fuisse repertores. ³Sed ceteris obmissis, a Boetio et Guidone nec minus a Iohanne, philosophum quendam Pythagoram nomine huius artis inventorem accepimus exstitisse, quem Iohannes tribus modis commendat dicens eum sapientia clarissimum, facundia invictissimus, ingenio acutissimum. ⁴Boetius vero de eodem : Pythagoricis semper erat in more ut quicquid a Pytagora proponeretur. ⁵Hinc nullus rationem | petere audebat, sed erat eis ratio docentis auctoritas. ⁶Iste Pythagoras musycam subtili quadam investigatione fertur repperisse. ⁷Nam cum quodam tempore iter facerat, divino nutu fabrorum officinas preteriet, super unam incidem pulsus quinque malliorum exaudivit, ex quorum diversis soni<ti>bus suavem concordiam miratus accessit et vim musyce artis, ut erat callidissimus, ibi latitare cognovit. ⁸Nec mora fabricam intravit et pondus malliorum examinare cepit, paulatimque ex ipsorum sonis septem vocum discretiones et ipsarum consonantias (de quibus insequenti plenius docemus) sollicitate indagavit. ⁹Sed vir ille egregius musycam prius ignotam primus repperit, scripsit et docuit.

¹ IIII. Quibus instrumentis constet musyca

²Musyca instrumentalis in quibusdam dicitur consistere instrumentis, unde sciendum est duo esse instrumenta omnium sonorum, naturale scilicet et

II, 3 IOH. COTT. MUS. III, 7

5 cf. IOH. COTT. MUS. III, 10

6 cf. IOH. COTT. MUS. III, 9

7 cf. IOH. COTT. MUS. III, 11

8 cf. IOH. COTT. MUS. III, 11 (2 Cor. 12,11)

III, 3 (eum... acutissimum) IOH. COTT. MUS. III, 15

4-5 BOETH. MUS. I, 1 (p. 223, l. 4-7)

6 IOH. COTT. MUS. III, 16

7 ANON. BARCIN. II, p. 327 ; (divino nutu) GUIDO MICR. XX, 7 ; (suavem concordiam) GUIDO MICR. XX, 5

7-9 (et vim...) IOH. COTT. MUS. III, 17-19

IIII, 2-3 IOH. COTT. MUS. IV, 1-2

2-16 = ANON. BARCIN. II, p. 327-328

artificiale. ³Naturale dicimus illas guturis cavitates, quas arterias nuncupamus. Ipse vero apte sunt recipere aerem et reddere, unde <sonus> naturalis procreatur. ⁴Ille sonus, dicit Boetius, est vocis emeles, i. aptus melo in unam intensionem sive in unam | remissionem. ⁵Quid autem sit intensio et remissio in sequentibus dicitur. ⁶Item naturalis sonus alius discretus, alius indiscretus. Discretus sonus est in quo aliqua discretio vel consonantia consideratur. ⁷Consonantia est, ut dicit Boetius, acuti soni gravisque mixtura suaviter uniformiterque auribus accedens. ⁸Unde posthac plenius dicemus. ⁹Indiscretus sonus est in quo nulla discretio considerari potest, ut in gemitu vel risu. ¹⁰Artificiale instrumentum est quod non per naturam sed artificialiter ad reddendum sonum aptatur, et hoc instrumentum habet discretum et indiscretum sonum, sicut et naturale. ¹¹Discretum dico, ut in cymbalis et organis et similibus in quibus discernitur distincta et grata diversitas, indiscretum vero, ut in tympanis et huiusmodi instrumentis, in quibus nulla discretio vel diversitas sonorum perpendi potest. ¹²Hunc ergo sonum quem indiscretum diximus, musica nequaquam recipit. ¹³Sed sonum illum quem discretum appellamus in musyca admittimus, quia, dicit Iohannes, musyca nichil aliud est nisi vocum motio congrua. ¹⁴Unde etiam Guido : musica est peritia modulationis discreto sono cantuque consistens. | ¹⁵Boetius de eodem : musyca est motus vocum congrua proportione inter se consonantium. ¹⁶Hec ideo diximus quia quidam minus periti quemlibet sonum esse musycum stulte asserunt.

¹ V. Quid utilitatis conferat musyca

²Necessarium videtur ut quid utilitatis conferat musyce noticia brevi attingamus ratione. ³Nunc illud intuendum est, quod omnis ars omnisque disciplina honorabiliolem naturaliter habet rationem quam artificium, quod manu atque opere artificis exercetur. ⁴Unde Boetius : quanto preclarior est musyce scientia in agnitione rationis quam in opere efficiendi, quia artifici-

III, 4 BOETH. mus. I, 8 (p. 195, l. 2-3)

6 (naturalis-indiscretus) IOH. COTT. mus. IV, 4

7 BOETH. mus. I, 8 (p. 195, l. 6-8)

8 IOH. COTT. mus. IV, 4-5

9 IOH. COTT. mus. IV, 5

12-13 IOH. COTT. mus. IV, 7-9

16 (quemlibet-asserunt) IOH. COTT. mus. IV, 9

V, 2 (ut quid... ratione) IOH. COTT. mus. II, 1

3 (disciplina... exercetur) BOETH. mus. I, 34 (p. 223 l. 28 – 224 l. 1)

4 BOETH. mus. I, 34 (p. 224 l. 6-7, 3-4)

um quasi serviens famulatur, ratio vero ut domina imperat. ⁵Item ars ista naturalis est quemadmodum et alie, et sciendum quod haut infima inter alias artes est reputanda. ⁶Quisquis eam autem alte memorie commendaverit, non parvam utilitatem habere gaudebit. ⁷Unde Iohannes : non est parva ars, non modica utilitas, non vilipendus labor musyce scientie que ignoti cantus facit cognitorem compositi efficit iudicem, falsi emendatorem et novi inventorem.

¹ **VI. Quid sit musycus**

lo7r ²In hac musyca instrumentali tria genera consideranda sunt. ³Primum genus est quod in | instrumentis agitur, secundum quod fingit et profert carmina, tertium quod instrumentorum opus carmenque diiudicat.

⁴Primum genus est quod instrumentis positum est, et dicitur ars cytharedorum et eorum qui in musycis instrumentis artificium probant.

⁵Sed hii a musice artis noticia seiuncti sunt.

⁶Secundum genus est quod naturali quodam instinctu fertur ad cantum, ut ioculatores et istriones, ceterique chorearum precantores, qui prorsus illiterati sunt quos quandoque tamen audimus dulcisonas contexere cantilenas. ⁷Preterea sunt quidam, qui cantum quidem musyce proferunt sed minime intelligunt, quod Guido non musicos sed claudos appellat.

⁸Claudicare enim est exorbitare, i. a via veritatis recedere vel viam veritatis non agnoscere. Et dicit eos claudos, quia uno pede incedunt cum cantum quodammodo musyce proferunt. ⁹Alio modo claudicant, quia intellectu carent. ¹⁰Abstractis enim particulis fingunt se esse musycos cum minime sint musyce professionis. ¹¹Unde philosophia in libro *de consolatione* de Epicuris et Stoicis ait : « Vestem quam meis manibus texueram disciderunt abreptisque ab ea panniculis totam me sibi cessisse credentes abiegere ».

lo7v ¹²Similiter et hic genus | a musyca segregamus.

¹³Tertium genus est quod iudicandi periciam sumit, scilicet ut rithmos, cantilenas omnemque armoniam ratione comprehendere possit.

¹⁴Notandum quod solum istos musycos dicimus, quibus secundum rationem hac speculatione adest facultas diiudicandi cantum et omnem musicum instrumentum, ¹⁵unde illud intuendum est quod omnis ars omnisque

5 (infima... reputanda) IOH. COTT. mus. II, 5

7 IOH. COTT. mus. II, 7

VI, 3 (secundum... diiudicat) BOETH. mus. I, 34 (p. 224, l. 26-28)

4-6 (quod instrumentis... fertur ad cantum) cf. BOETH. mus. I, 34 (p. 224, l. 29-225, l. 5)

6 (ioculatores... cantilenas) cf. IOH. COTT. mus. II, 4

11 BOETH. Cons. I, prosa : 3, l. 14

13 (tercium... cantilenas) BOETH. mus. I, 34 (p. 225, l. 8-10)

V, 6 commendaverit] commentaverit *cod.*

VI, 6 precantores] precuterres (precutores ? prectit... ?) *dub.*

11 quam] quanta ? *cod.*

14 quod] quia *cod.*

disciplina honorabiliorem naturaliter habet rationem quam artificium, quod manu atque opere artificis exercetur. ¹⁶Unde illud Boetii : quando preclarior est musyce sententia in agnitione rationis quam in opere efficiendi.

¹⁷Nec etiam pretermittendum videtur que sit differentia inter musycos et cantores, nam cum musyci recte per artem incedunt, cantores usum vix et confuse retinent. ¹⁸De quibus Guido in secundo tractatu suo sic ait :

¹⁹Musycorum et cantorum magna est distantia.

²⁰Isti dicunt, illi sciunt, que componit musyca.

²¹Nam qui facit quod non sapit, diffinitur bestia. etc.

¹ VII. Quid monochordum et ad quid utile

²Ut quilibet de musyca secundum ordinem prosequamur, videndum est quid sit monochordum et ad quid utile et unde dictum. ³Monocordum musycum instrumentum est. Propter unam solam quam habet cordam, nomen accepit. ⁴*Monos* enim grece unus vel solus dicitur latine. ⁵Itaque sicut tetracordum a quatuor cordis, septacordum a septem cordis, octocordum ab octo cordis, enneacordum a novem cordis, decacordum a decem cordis, endecacordum ab undecim cordis, sic monocordum ab una corda est appellatum.

lo8r

⁶Istum instrumentum ad hoc perutile est, ut cantus de quo dubitatur, si sit verus vel falsus in eo probetur. ⁷Omnibus vero de musyca scire volentibus necessarium videtur ut ad id quod in cantu nosse desiderant, ipso sono duce facilius experiantur. ⁸Preterea contra quorumdam rebellionem plurimum valet, qui hanc artem neque sciunt neque scire cupiunt. ⁹Cum autem de irregulari cantu corripiuntur, impudenter veritati contradicunt, erroremque suum summo conamine defendunt. Ad istorum itaque pertinaciam et clamorem refutandum monocordum utile est, ut qui verbis musicorum non credunt ipsius soni attestazione vincantur. ¹⁰Considerandum etiam videtur ut qui monocordi copiam et notitiam minime habent, eiusdem instrumenti dimensione in manu copiose utantur, i. utantur manu pro monochordo. ¹¹Item animadvertendum est quam multe et varie sunt dimensiones monochordi, unde pueris et minus eruditis longum et tediosum esset tractare. Quia vero antecessores nostri, s. Boecius, Guido

lo8v

VI, 15 (omnisque... exercetur) BOETH. MUS. I, 34 (p. 223, l. 28-30)

16 BOETH. MUS. I, 34 (p. 224, 6-7)

17 (recte... retinent) IOH. COTT. MUS. II, 9

19-21 GUIDO REG. 1-3 (et IOH. COTT. MUS. II, 13)

VII, 3 IOH. COTT. MUS. VII, 2

5 cf. IOH. COTT. MUS. VII, 4

6 IOH. COTT. MUS. VII, 5

7 (ut ad id... facilius) cf. IOH. COTT. MUS. VII, 6

8 IOH. COTT. MUS. VII, 7

9 (errorem... defendunt) IOH. COTT. MUS. VII, 8 ; (ut qui verbis...) IOH. COTT. MUS. VII, 12

et Ioannes, istud capitulum ad plenum persecuti sunt et directissime distinxerunt, ipsorum iudicio consentimus ¹²sed tamen loco suo unde plenius tractabimus.

¹ **VIII. De additione chordarum**

²Huius artis primi inventores de additione chordarum quedam obscura nobis reliquere, que haut sane potuimus taciturnitate preterire. ³Legimus namque primo musycam simplicem extitisse adeo ut quatuor cordis tota constaret. ⁴Prima quidem chorda et quarta dyapason resonabant, medie vero ad seinvicem atque ad extremos dyapante ac dyatesseron reddebant. ⁵Nichil autem in his erat inconsonum, ad imitationem videlicet mundane musyce que ex quatuor constat elementis. ⁶Et nota quod Mercurius huius quadricordi inventor fertur fuisse. Postea vero Chorebus Lidorum rex quintam adiunxit. ⁷Quibus Yagnis Phrix sextam apposuit. ⁸Septima vero a Terpandro Lesbio dicitur esse adiuncta, ut sic esset eptachordum, et hoc ad similitudinem septem planetarum. ⁹His habitis Samius Lycaon octavam adiunxit. ¹⁰Deinde Prophrastus Periotes nonam addidit chordam. | ¹¹Estiachus Colofonius decimam adiunxit. ¹²Thimotheus Millesius undecimam coaptavit, Nichomachus duodecimam, Philoloaus terciam decimam, Architas ^{xiiii}^{mam}. ¹³Ultimo vero Aristoxenus huius artis investigator subtilis, quintam decimam chordam adiunxit quam gravioribus preposuit, i. in principio monochordi non sine ratio locavit.

lo9r

¹ **VIII. Expositiones per greca vocabula**

²Greca vocabula chordarum etiam interpretaturi sumus, que quibusdam notulis musycis representata sunt, ne sepius eadem repetere discenti fastidium generarent. ³Primam igitur XV^{cim} chordarum imponuntur .A., que apud Grecos proslambanomenos vel prosmelodos dicitur. ⁴Latine vero assumpta vel acquisita interpretatur, et ideo acquisita quia antiqui musyci non utebantur ea. ⁵Secunda est .B., que ypathe ypaton appellatur, i. maior vel principalis quia apud antiquos fuit prima principalium, i. gravium. ⁶Tercia est .C., que aliter parypathe ypathon dicitur, i. iuxta principalem gravium. ⁷Quarta est .D., que vocatur lycanos ypaton, i. digitalis gravium. ⁸Lycanos grece latine dicitur digitus, que nos indicem appellamus, et dicitur digitalis quasi digitus segregans graves a mediis. ⁹Quinta est .E., que alio modo ypathe meson dicitur, i. principalis mediarum. ¹⁰Sexta est .F., que grece dicitur parypathe meson, i. iuxta prin|cipalem mediarum. ¹¹Septima est .G., que aliter dicitur lycanos meson, i. digitalis mediarum, quia segregat capitales nothas a minutis. ¹²Octava est .a., que appellatur

lo9v

VIII, 1 cf. BOETH. mus. I, 20 (tit.)

3 cf. BOETH. mus. I, 20 (p. 205 l. 28-206 l. 1)

4-8 BOETH. mus. I, 20 (p. 205 l. 2-11)

9-11 (... undecimam coaptavit) BOETH. mus. I, 20 (p. 208-209, *passim*)

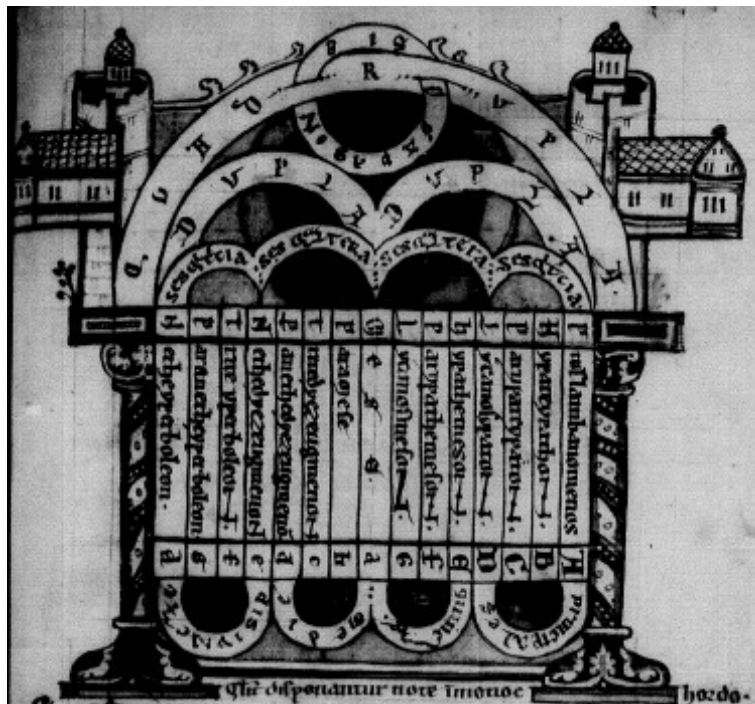
VIII, 2-21 IOH. COTT. mus., XIII, 11-32, *passim*

VIII, 10 Prophrastus Periotes] prostrastus periocles *cod.* | nonam] viiii *cod.*

13 preposuit] proposuit *cod.*

mese, id est media, s. inter capitales .A. et .a. duplicata. ¹³Nona est .h. quadrata, que grece paremese dicitur, i. iuxta mediam locata. ¹⁴Decima est .c., que thrite dyezeugmenon dicitur, i. tertia disiunctorum. ¹⁵Undecima est .d., que dicitur paranethe dyezeugmenon, id est penultima disiunctorum. ¹⁶Duodecima est .e., que appellatur nethe dyezeugmenon, id est ultima disiunctorum. ¹⁷Terciadecima est .f., que grece dicitur trithe yperboleon, i. tertia excellentium. ¹⁸Quartadecima est .g., que dicitur paranethe yperboleon, id est proxima ultime excellentium. ¹⁹Quintadecima est .a., que vocatur nethe yperboleon, id est ultima excellentium. ²⁰Item notandum est quod supradicte chorde secundum antiquorum dimensionem proportionaliter distincte sunt, s. in sesquitercia et sesquialtera, et dupla et quadrupla. ²¹Ut autem manifestiora sint, que dicta sunt, in subiecta figura representamus :

lo10r

BISDIAPASON

QUADRUPLA

DUPLA		DUPLA	
sesquitercie	sesquialtera	sesquitercia	sesquialera
Proslambanomenos			A
Hypate ypaton			B
Parypate ypaton			C
Lycanos ypaton			D
Hypathemeson			E
Parypathe meson			F
Lycanos meson			G
Mese		a	
Paramese		h	
Trite dyzeugmenon		c	
Paranete dyzeugmenon		d	
Nethe dyzeugmenon		e	
Trite yperboleon		f	
Paranete yperboleon		g	
Netheyperboleon		a ¹	

¹ X. Qualiter disponentur note in monocordo

² De dispositione notharum in monocordo multa breviter comprehendamus.

³ Legimus quod vetustissimi musyci primitus in monochordo quindecim nothas disposerunt. ⁴ Unde Guido longe aliter sentire videtur. ⁵ Dicit enim eos tantum quatuordecim habuisse, quarum dispositio talis erat: in principio monochordi septem alphabeti notas posuere hoc modo capitalibus litteris insignatas .A. .B. .C. .D. .E. .F. .G. Post quas | easdem repetebant sed minoribus litteris representabant, quas minimas appellamus hoc modo .a., .b., .c., .d., .e., .f., .g. ⁶ Sic patet quod tantum quatuordecim nothas habebant per septenarium iteratas. ⁷ Unde dicit Iohannes: sicut omne tempus per septem dies currit, dum videlicet VII^{tem} transeunt, et iterum eosdem repetimus, sic musyca per septem tantummodo varietates notharum graditur. ⁸ Unde notandum quod eedem nothe repetuntur, sed non omnino eaedem, quia sunt in figura dispares. ⁹ Et sic recte visum est Guidoni antiquos tantum habuisse XIII^{im} nothas. ¹⁰ Gamma enim grecum nondum additum fuit neque .b. quod molle vel rotundum dicimus.

lo10v

X, 5 (in principio... G) GUIDO micr. II, 4; (post quas... g) GUIDO micr. II, 5-7

7-8 IOH. COTT. mus., IX, 4-5

10 IOH. COTT. mus., V, 3

lo11r ¹¹Moderni vero circa hanc artem subtilius investigantes videbant namque antiquorum nothas ad melodyam non sufficere, sed sepe cantum pro paucitate ipsarum deficere, quia plures cantus usitatos habebant, quorum cursum in descensione complere non poterant, ¹²ut patet in hac antyphona de Ascensione : *O rex glorie*. ¹³Ideo Gamma grecum primo loco apposuere, alioquin cantus ille et ceteri non haberent quorsum descenderent. ¹⁴Preterea .b. rotundum, qui sepe ad cantum perficiendum videbant necessarium addidere, qui inter .a. minutum et sequens .h. locavere, talem assignantes differentiam inter .b. et .h., ut aliud diceretur rotundum vel molle, aliud vero quadratum vel durum, et sic in musyca XVI nothas disposuerunt. ¹⁵Deinde Guido huius artis peritissimus, ne in musyca ullus haberetur defectus, ultimas quatuor addidit, quas quidam superfluas dicebant. ¹⁶Ipse vero maluit superhabundare quam deficere, unde in musyca sua XX nothas posuit, postea ultimas quattuor. ¹⁷Item .b. rotundum interpositum est, ut si opus esset, haberetur in ultimis sicut et in mediis.

¹⁸Et sic in monochordo utuntur XX chordis et una, quarum vocabula he sunt : Gammaut, .A.re, .B.mi, .C.faut, .D°.solre, .E.lami, .°F.faut, .G°.solreut, .a.lamire, .be.fa.h.mi, .c°.solfa, .d°.lasolre, .e.lami, .°f.faut, .ge.solreut, .a.lamire, .b.°fa.h.mi, .c°.solfa, .d°.lasol. ¹⁹Item nota quod loco istorum vocabulorum, prima littera cuiuslibet monochordo inscribitur et hoc brevitatis causa, quia gaudent brevitatem moderni.

¹ XI. De discretione et differentia litterarum

lo11v ²Ad cognoscendam litterarum discretionem et differentiam, sciendum est quod omnes littere monochordi in figura sunt dispares. ³Verbi gratia, in principio monochordi Gamma grecum affixum est. ⁴Postea secundum ordinem sequuntur VII littere alphabeti capitales, post quas easdem reperimus sed non omnino easdem, quia alterantur in figura | que et minute dicuntur, quibus octava, s. .b. interposita est. ⁵Post has disponuntur quattuor littere ut dictum est, quibus item quinta interponitur, s. .b., hoc modo : A B C D E F G a b h c d e f g a b h c d.

⁶Item enim considerandum est quod quelibet littera differt ab altera tum voce, tum figura. ⁷Verbi gratia .G. differt a capitali .G. . ⁸Item capitale .A. differt a minuta .a., sic .B. a .b., .C. a .c., .D. a .d., .E. ab .e., .F. ab .f., .G. a .g. Item differt .a. minutum ab .a. duplicato, sic .h. a .h., .c. a .c., .d. a .d.

X, 11 (moderni... deficere) IOH. COTT. mus. V, 4

12 (o rex glorie) IOH. COTT. mus. V, 5

13 cf. IOH. COTT. mus. V, 4

14 (preterea... addidere) IOH. COTT. mus., V, 7

XI, 2 (litterarum discretionem) cf. IOH. COTT. mus., V tit. (« de numero litterarum et de discretione earum »); (quod omnes... dispares) *ibid.*, V, 10

7-8 IOH. COTT. mus., V, 10-11

X, 16 ultimas] ultimus *cod.*

17 b] b *cod.*

18 XX] XXI *cod.*

⁹Item alia differentia notharum consideranda est. ¹⁰Differt enim quelibet linea ab altera linea et spacio. ¹¹Verbi gratia : cum .Γ. ponatur in linea, .A. erit in spacio, item .B. in linea, .C. in spacio, .D. in linea, .E. in spacio, .F. in linea, .G. in spacio, .a. in linea, .b.b. in spacio, .c. in linea, .d. in spacio, .e. in linea, .f. in spacio, .g. in linea, .a. in spacio, .b.b. in linea, .c. in spacio, .d. in linea.

¹**XII. Quot sunt tetrachorda in monochordo**

lo12r ²Considerandum est quod littere monochordi quadam varietate tetrachordorum distinguntur. ³Tetrachordum enim a quatuor chordis dictum est, sed sciendum est quod quidam plura, quidam vero pauciora asserunt esse tetrachorda. ⁴Diligentius autem intuenti patebit quod quinque tantum tetrachorda in monochordo reperiuntur, que grece sonant | ypathon, synemenon, meson, dyezeugmenon, yperboleon. ⁵Albinus vero huius artis mirus investigator eorum vocabula in latinum transtulit hoc modo : ypathas principales dicebat, quia principio monochordi locate sunt ; synemenas dicebat coniunctas quia simul cum mediis iuncte sunt et eadem voce ; mesas medias, quia per medium monochordi locate sunt ; dyezeugmenas disiunctas quia ab aliis segregate sunt ; yperboleas adauctas descripsit, quia a modernis invente sunt. ⁶Et ita littere monochordi hiis quinque tetrachordis distinguntur hoc modo : a .Γ. usque .C. dicuntur principales ; item a .D. usque capitale .G. dicuntur coniuncte ; item ab .a. minuta usque .d. minutum dicuntur medie ; item ab .e. usque .a. dicuntur disiuncte ; item ab .a. usque .d. dicuntur adaucte.

lo12v ⁷Item consideranda est alia expositio tetrachordorum, sed eadem distinctio. ⁸Dicimus enim primum tetrachordum tetrachordum gravium, secundum finalium, tertium acutarum, quartum superacutarum, quintum excellentium. ⁹Hoc modo a .Γ. usque .C. dicuntur graves propter soni gravitatem ; a .D. usque .G. appellantur finales eo quod in eis omnis cantus finiatur ; ab .a. usque .d. acute propter acutum quem reddunt sonum ; ab .e. usque .a. superacute, acutas namque voces acumine superant ; item ab .a. usque .d. dicuntur excellentes, eo quod superacutas soni gracilitate excellant. ¹⁰Hec de numero litterarum et discretione ipsarum et de varietate tetrachordorum dicta sufficiant.

10-11 cf. IOH. COTT. MUS., V, 12-13

XII, 5 cf. BOETH. MUS., I, 26

9 cf. IOH. COTT. MUS., V, 16-18

XII, 3 quod] quia *dub.*

5 mediis] principalibus *ante corr.* | et eadem voce *add. suprascr.*

6 usque d minutum *add. suprascr.*

8 quartum superacutarum *add. suprascr.*

9 dicuntur] dicuntur dicuntur *cod.*

¹XIII. De sillabis que sint cantande et que non

²In prosecutione huius artis videndum est quot sillabas quodlibet vocabulum contineat, et que sint cantande et que vitande. ³Quedam habent tantum unam sillabam, quedam plures : unam propter necessitatem, plures propter mutationem, quia mutatur una in alteram inten<den>do vel remittendo. ⁴Intensio enim in cantu dicitur ascensio vel elevatio, remissio dicitur descensio vel depositio. ⁵Unde in tractatu thonorum plenius.

⁶Item sciendum est in discretione sillabarum quod Gammaut tres habet sillabas quarum priores due sunt vitande, tertia vero est cantanda. ⁷.A.re duas habet sillabas quarum prior est vitanda, posterior cantanda. ⁸Bemi habet duas sillabas quarum prior est vitanda, posterior cantanda. ⁹Item Cefaut tres habet sillabas quarum prior est vitanda, cetere cantande. ¹⁰Simile sentiendum est de omnibus vocabulis, quod prior sillaba est vitanda, relique cantande.

¹¹Item notandum est quod quamvis plures videantur esse sillabe et diversas habere mutationes, sex tantum sunt quas ad musyce opera sumimus. ¹²Has, Iohannes dicit, ex ymno illo exceptas, cuius principium est « Ut queant laxis », ecce habemus primam que est *ut*, « Resonare fibris » | *lo13r* ibi secunda, que est *re*, « Mira gestorum » ibi tertia, que est *mi*, « Famuli tuorum » ibi quarta, que est *fa*, « Solve polluti » ibi quinta, que est *sol*, « labii reatum » ibi sexta, que est *la*. ¹³Quibus in unum collectis, sonant : *ut, re, mi, fa, sol, la*. ¹⁴Per has enim sex sillabas, quisquis de musyca scire affectat, cantiones aliquot discat cantare, quousque ascensiones et descensiones variasque earum mutationes plene ac lucide cognoscat. ¹⁵In manus etiam articulis modulari sedulis assuescat ut postmodum ea pro monochordo utatur, et in ea cantum probet, corrigat et componat. ¹⁶Si quis autem eam aliquamdiu frequentaverit, facilius iter ad musicam habebit.

¹XIII. Quot sunt modi in quibus cantus versetur

²Que de musyca dicere proposuimus ex parte prosecuti sumus. Nunc autem considerandum videtur quot generibus modorum omnis melodia distinguatur. ³Unde dicit Iohannes quod tantum novem sunt modi quibus omnis cantilena contexitur, scilicet unisonus, semitonium, thonus, semidytonus, dytonus, dyatesseron, dyapente, semytonum cum dyapente, tonus cum dyapente. ⁴Quod Guido sic affirmat dicens : novem sunt ordines angelorum, ad horum imitationem novem reperti sunt modi.

⁵Hoc loco considerandum est quod viri tante auctoritatis decimum *lo13v* modum, s. tritonum, negligenter | obmiserunt cum in cantu tam sit

XIII, 12 (ut queant... est *la*) IOH. COTT. MUS., I, 6-7

14-16 IOH. COTT. MUS., I, 8-10

XIII, 3 IOH. COTT. MUS., VIII, 1

XIII, 1 sillabis] similibus *cod.*

2 In prosecutione] de (?) propositione *ante corr.*

necessarius, ut patet in hoc responsorio *Omnis lapis preciosus operimentum dei est*, quia illud « est » exit in .b., et sequens dictio, s. « sardius », incipit ab .F., et ita fit descensus per tritonum, i. <de> .b. in .F. ⁶Aristoxenus vero hunc modum, s. tritonum, taciturnitate non preteriit, teste Boetio qui dicit : in cromatico genere potest appellari tritonum modus trium thonorum, i. tritonus. ⁷Ptolemeus Pythagoricus de eodem “collisio trium thonorum” tritonum dicitur. ⁸Quia vero auctoritate et exemplo probari potest, qui tritonus sit modus, et cum precipue in cantu sit necessarius, ideo sine preiudicio aliorum ceteris modis hunc interponimus, ut ita bis quini sint modi quibus omnis cantilena contextitur, scilicet unisonus, semytonum, tonus, semydytonus, dytonus, tritonus, dyatesseron, dyapente, semitonum cum dyapente, tonus cum dyapente.

¹ XV. De primo modo

²Primus modus dicitur unisonus, quasi unus sonus, quia cum sit una vox continuo repercutitur. ³Vocum enim alie sunt unisone, alie non unisone.

⁴Unisone, sicut dicit Boetius, quarum sonus unus est vel in gravibus vel in acutis : in gravibus ut sic : *ut ut ut*, in mediis ut hic : *sol sol sol*, in acutis ut hic : *fa fa fa*. ⁵Non unisone sunt quando una vox est gravior, altera vero acutior, verbi gratia : *ut re, ut mi*.

⁶Hoc vocabulum thonus a Grecis videtur sumptum : cum enim ipsi dicant thonos, .o. mutata in .u. dicimus tonus. ⁷Tonus a *tonando* dicitur. Tonare enim est fortiter vel potenter sonare, quia tonus respectu unisoni videtur quodammodo fortiorem et varium habere sonum intendendo vel remittendo. ⁸Verbi gratia : *ut re* vel *re mi, fa sol, la la, re mi*, eodem modo remittendo, semper enim de una voce ad proximam dicitur esse tonus. ⁹Plato tonum epogdoum appellat quia constat ex quibusdam proportionibus. Unde loco suo plenius dicemus.

¹ XVI-XVII. Quid sit semitonium

²Tonum ideo semitonio preponimus, ut diligens lector animadvertat quid distet inter tonum et semitonium. ³Semitonium dicitur quasi non plenus tonus. ⁴Unde notandum quod inter vocem et vocem sunt spacia, aliud maius aliud minus. ⁵Maius spacium est inter .C. et .D. et inter .D. et .E., minus vero est inter .E. et .F. ⁶Unde dicit Guido : maius spacium dicitur tonus, minus semitonium. ⁷Item semitonium dicitur quasi non plenus tonus,

XV, 2 (unisonus... repercutitur) IOH. COTT. MUS., VIII, 5

3-5 cf. BOETH. MUS. V, 5 (p. 356, 6-9 : « Vocum aliae sunt unisonae, aliae minime. Unisonae sunt, quarum sonus unus est vel in gravi vel in acuto ; non unisonae vero quando est alia gravior, alia acutior »)

6 (a Grecis... tonus) IOH. COTT. MUS., VIII, 7

7-8 (tonus... sonum) IOH. COTT. MUS., VIII, 5-6 (unisoni] semitonii *Ioh. Cott.*)

XVI-XVII, 6 GUIDO MICR. IV, 3

7 (quasi-tonum) IOH. COTT. MUS. VIII, 8

XIII, 5 illud-exit] illud exit *ante corr.* (est *suprascr.*)

XV, 6 u] *us cod.*

non tamen, ut quidam imperiti sentiunt, qui dicunt semitonium esse dimidium tonum, quod falsum est. ⁸Dicitur enim semitonium quasi non integer tonus. ⁹Unde Boetius : videntur semitonia nuncupata non quod vero tonorum sunt medietates, sed quod sint non integri | toni.

lo14v

¹⁰Vel aliter : semitonium dicitur a *semis*, qui est imperfectus. ¹¹Et nota quod *semis*, *semissis* dicitur nomen mensurae. *Semis*, quod est indeclinabile, dicitur medietas alicuius rei, *semus*, *sema*, *semum*, [quod est] imperfectus. Inde dicitur semitonium quasi imperfectus tonus. ¹²Unde Aristoxenus : *semum* dici solet quod usque ad perfectionem non pervenit.

¹³Item considerandum est duo esse semitonia : unum maius, aliud minus. ¹⁴Maius a Boetio apothomen appellatur, minus vero a Platone lymma vocatur. ¹⁵Partes autem que constituunt semitonium sunt hee : comma vel dyesis ; media pars commatis est cisma, et media pars diesis est diaschisma. ¹⁶Dicit enim Boetius maius semitonium habere plus quam quattuor commata et minus quam quinque ; minus vero semitonium plus habet quam tria commata et minus quam quattuor. ¹⁷Quomodo autem hee particule semitonium constituent, et quomodo duo semitonia unum tonum perficiant, et quid distet inter tonum et semitonium, in sequenti capitulo latius dicemus.

¹ XVIII. Quid sit dittonus

²Dittonus grece dicitur eo quod duos tonos in se habet, verbi gratia *ut mi*.

³Unde Guido : inter aliquam vocem et terciam a se dittonus dicitur. Verbi gratia ut a .C. in .E., ab .F. in .a.

¹ XVIII. Quid sit semidittonus

²Semidittonus dicitur quasi non plenus dittonus, quia tantum constat ex tono et semitono. ³Huius species sunt | due per intensionem et remissionem : alia tono et semitono constans, ut a .G. in .E., alia semitono et tono, ut ab .E. in .G.

lo15r

¹ XX. Quid sit tritonus

²Tritonus dicitur quasi de tribus tonis, quia in constitutione sui tres integros

⁹ BOETH. MUS. II, 27 (p. 260 l. 21-22)

¹⁴ IOH. COTT. MUS. VIII, 8

¹⁵ BOETH. MUS. III, 8

¹⁶ cf. BOETH. MUS. III, 14

XVIII, 3 GUIDO MICR. IV, 6

XVIII 2 (non plenus dittonus) IOH. COTT. MUS. VIII, 10

3 (huius... due) IOH. COTT. MUS. VIII, 11

¹² perfectionem] imperfectionem ? ante corr.

¹⁵ comma vel... est diaschisma] comma vel dyesis quod idem est, media pars commatis est dyacisma et media pars dyacismatis est cysma *cod.*

¹⁷ unum] unum unum *cod.*

¹⁷ sed sciendum quod sicut inter *ut* et *re*, et *re* et *mi* dicitur tonus, ita inter *mi* et *fa* et *fa* et *mi* est semitonium *marg. lo*

XVIII, 2 verbi gratia ut *mi*] ut *mi* verbi gratia ante corr.

3 a se] ad secundi (?) *cod.*

tonos habet, ut a .h. per remissionem in .F., vel ab .f. superacutarum per intensionem ad .b̄. excellentium.

¹ **XXI. Quid dyatesseron**

² Dyatesseron a quattuor interpretatur, ab una enim voce incipiens ad quartam transilit. ³ Huius species sunt tres per intensionem et remissionem : una dytono et semitonio constans, ut a .C. in .F. ; alia semidytono et tono, ut a .D. in .G. ; tertia semitonio et dytono constans, ut a .E. in .a.

¹ **XXII. Quid sit dyapente**

² Dyapente grece latine de quinque sonat. ³ Ab una enim voce incipiens in quintam saltum facit intendendo et remittendo. ⁴ Huius species sunt quattuor : prima constat ex dyatesseron et tono, ut a .C. in .G. ; secunda ex semidytono et dytono, ut a .D. in .a. ; tertia constat ex semitonio et tritono, ut a .E. in .b. ; quarta tritono et semitonio constat, ut ab .F. in .c.

¹ **XXIII. Quid sit tonus cum dyapente**

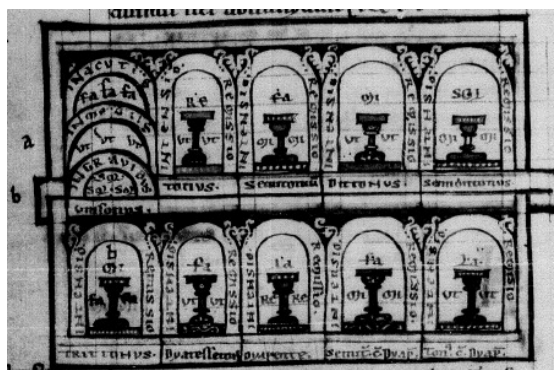
lo15v

² Adhuc duo modi supersunt, s. tonus cum dyapente, semitonium cum dyapente. ³ De quibus considerandum est quod, cum dicimus “tonus cum dyapente”, unum modum pronunciamus, quando vero dicimus “tonus et dyapente”, duos modos significamus. ⁴ Idem de semitonio cum dyapente sentiendum videtur. ⁵ Item tonus cum dyapente quattuor | habet species : prima est inter .C. et .a., secunda inter .D. et .h., tertia inter .F. et .d., quarta inter .G. et .e.

¹ **XXIII. Quid sit semitonium cum dyapente**

² Semitonium cum dyapente duas habet species intendendo et remittendo : prima est inter .F. et .A., secunda inter .c. et .E.

³ Ut autem omnium modorum acutim et gravatim intensiones et remissiones facilius pateant, hee figure considerande sunt. ⁴ Quisquis autem ipsarum exempla in cantu scire desiderat, cantionem istam discat *Bis quini sunt modi*. ⁵ Hec adeo utilis videtur ut minus peritis facillimum iter ad musycam prebeat.

XXI, 2 IOH. COTT. mus. VIII, 12

XXII, 2 IOH. COTT. mus. VIII, 13

XXIII, 2 IOH. COTT. mus. VIII, 15

3 IOH. COTT. mus. VIII, 15

in acutis <u>fa fa fa</u> in mediis <u>ut ut ut</u> in gravibus sol sol sol	re ut ut Tonus	fa mi mi Semitonium	mi ut ut Dittonus	sol mi mi Semidittonus
\flat mi fa fa Tritonus	fa ut ut Dyatesseron	la re re Dyapente	fa mi mi Semitonium cum Dyapente	la ut ut Tonus cum dyapente

intensio (*sinistr. passim*) remissio (*dextr. passim*)

¹ XXV. Que sunt consonantie et quot

lo16r ²De speciebus primarum consonantiarum dicendum restat. ³Species in musyca est, dicit Boetius, quedam positio | propriam habens formam secundum unumquodque genus uniuscuiusque proportionis consonantias faciens. ⁴Primarum consonantiarum dico, quia dissensio est inter musycos de consonantiis, quot sint, et que priores. ⁵Considerandum ergo est quid sit consonancia. ⁶Aristoxenus dicit consonantiam licet aurium sensus diiudicet, tamen ratio perpendit. ⁷Unde sciendum quod omnis consonantia ex duobus modis vel pluribus conficitur, qui simul iuncti coalescunt et quodammodo suavem sonum reddunt. ⁸Unde dicit Boecius : consonantia est quotiens due voces gravis et acuta, simul iuncte, quasi unius soni suavem reddunt concordiam. ⁹Plato de eodem : consonantia est acuti soni gravisque proportionalis mixtura. ¹⁰Guido de eodem : consonantias symphonias, i. suaves vocum copulationes appellamus. ¹¹Unde etiam Iohannes : consonantie dicuntur, que in cantu sepius consonant, i. simul sonant, vel quia quibusdam proportionibus nate invicem se continent. ¹²Item nota consonantia est dissimilium inter se vocum in unum redacta concordia. ¹³Unde Nicomachus : consonantiam non efficit similitudo sed dissimilitudo.

¹⁴Item considerandum est de consonantiis, quod quidam plures quidam

XXV, 3 BOETH. MUS. III, 14 (p. 337, l. 22-25)

6 BOETH. MUS. I, 28 (p. 220, l. 2-3)

7 (qui simul... reddunt) cf. BOETH. MUS., I, 28 (p. 220, l. 5-6)

8 cf. BOETH. MUS., I, 28, (p. 220, l. 4-5)

9 (consonantia... mixtura) cf. BOETH. MUS. I, 8 (p. 195, l. 6-7)

10 GUIDO, MICR., VI, 12

11 IOH. COTT. MUS. VIII, 2-3

12 BOETH. MUS. I, 3 (p. 191, l. 3-4)

13 BOETH. MUS. I, 31 (p. 221, l. 23-24)

XXV, 8 acuta-quasi] acuta quasi (simul iuncte *suprscr.*)

11 quibusdam] quibus *ante corr.*

pauciores affirmant. ¹⁵Unde Iohannes : novem sunt modi. Ex his tres sunt consonantie, quartam subiungit, de eis quinque tantum indeterminati reliquit. ¹⁶Unde etiam Plato : tonus et dyatesseron, dyapente et dyapason | naturaliter consonantie sunt proportionales. ¹⁷Guido Platoni in hac parte consentiens ait : alias symphonie species in monochordo preter has quatuor inveniri non posse.

lo16v

¹⁸Boetius vero, quia in hac parte plurimum valuisse fatemur, de consonantiis plenius investigavit dicens : illud cognitum esse debet quod omnes musyce consonantie aut in dupla aut in tripla, aut in quadrupla vel in sesquitercia, vel in sesquialtera proportione consistunt. ¹⁹Neophitis vero in hac arte minus peritis sciendum est quod que in numeris est sesquitercia, in sonis dyatesseron dicitur, que in numeris sesquialtera in vocibus dyapente appellatur, que vero in proportionibus est dupla, in consonantiis dyapason appellatur, et que tripla in numeris, in sonis diapason cum dyapente dicitur, que vero quadrupla bis dyapason dicitur. ²⁰Istas quinque consonantias Boetius probat et affirmat. ²¹Tonum vero in numero earum non recipit. Unde tamen loco suo disputandum videtur.

¹ **XXVI. De dignitate et ordine consonantiarum**

²De merito et ordine consonantiarum diversarum diverse sunt oppiniones.

³Nicomachus huius artis peritissimus hunc ordinem constituit, ut prima esset dyapason, secunda dyapason cum dyapente, tercia bis dyapason, quarta dyapente, quinta dyatesseron. ⁴Tonum vero taciturnitate | preteriit.

lo17r

⁵Item Ebulides pythagoricus alium ordinem disposuit, s. primo dyapason per se, deinde dyapente per se, postea dyapason et dyapente simul, deinde dyatesseron, ultimo bis dyapason, similimodo tonum omittens. ⁶Boetius et Plato et Guido ordinaverunt, ut supra dictum est, quos dicimus hoc loco haut inutiliter subtiliter subtilizasse, sed quantum ad edificationem minus laborasse. ⁷Nos vero, quoniam obscura ad lucem, neglecta ad memoriam, ignota ad agnitionem perducere curavimus, de ordine consonantiarum Platoni et Guidoni videmur consentire quodammodo nec tamen aliis dissentire, qui quasdam consonantias priores dicunt. ⁸Unde notandum quod non dicuntur priores numero vel ordine, sed priores quasi potiores i.

¹⁵ (novem sunt modi) cf. IOH. COTT. mus. VIII

¹⁷ (preter... posse) cf. GUIDO micr., VI

¹⁸ (illud... consistunt) BOETH. mus. I, 7 (p. 194, l. 19-22)

¹⁹ (que in numeris... dicitur) BOETH. mus. I, 7 (p. 194, l. 22-26)

XXVI, 3 (ut prima... dyatesseron) BOETH. mus. II, 18 (p. 250, l. 23-25)

⁵ cf. BOETH. mus. II, 19

¹⁵ quinque-indeterminati] *dub.* | reliquit] reliquid

¹⁸ cognitum] cognitum *cod.*

¹⁹ sesquialtera] sesquitercia *ante corr.* | diapason] tonus

²¹ Unde *dub.* | suo *dub.* (scio ?)

XXVI, 5 Ebulides] Embulides *cod.* | ordinem] ordinem *cod.* | tonum] totum *cod.*

⁸ quod-dicuntur] quod dicuntur (non *suprascr.*)

digniores aliis. ⁹Sicut enim in tractatu modorum, semitonium et tonum ceterosque modos quos minores appellamus, primo loco inscripsimus, quia proportionaliter maiores constituunt, ita in ordine consonantiarum quasdam consonantias, quas inferiores dicimus, proponere decrevimus, quia quedam simul iuncte unam superiorem perficiunt hoc modo, ut prima sit dyatesseron, secunda dyapente, tertia dyapason, quarta dyapason cum dyapente, quinta bisdyapason. ¹⁰De tono autem dicimus quod si vim consonantie quidem optinet, primo loco inscribetur. ¹¹De quo etiam primo tractandum videtur.

¹ **XXVII. De proportionibus consonantiarum**

lo17v ²Nunc de proportionibus consonantiarum investigandum est. Voces que constituunt consonantias alie sunt unisone, alie non unisone.

³Unisone sunt que in gravi vel in acuto simul pulse unum atque eundem reddunt sonum.

⁴Non unisonarum vocum alie sunt ekmeles, alie dissone, alie enmeles, alie consone, alie equisone.

⁵Ekmeles sunt voces indiscrete, que non recipiuntur in consonantiarum coniunctione.

⁶Dissone sunt que non permiscunt sonos et insuaviter feriunt sensum.

⁷Unde Aristoxenus : dissonantia est duorum sonorum sibimet permixtorum ad aurem perveniens aspera et iniocunda percussio.

⁸Emeles sunt quecumque quidem consone non sunt, possunt tamen aptare ad melos et iunguntur consonantias, ut toni, semitonia, commata et dyeses, et dyacisma et scismata.

⁹Consone sunt que compositum et suavem permiscunt sonum, ut dyatesseron et dyapente, et dicuntur consone quia copulate suaves efficiunt sonos.

¹⁰Equisone sunt que simul pulse unum ex duobus atque simplicem quodammodo reddunt sonum, ut dyapason eaque duplicata, que dicitur bis dyapason. ¹¹Tales sunt voces que iungunt consonantias.

XXVII, 2 (alie sunt... unisone) BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 3-4)

3 BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 6-7)

4 BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 4-6)

5 cf. BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 17)

6 BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 15-16)

7 BOETH. mus. I, 8 (p. 195, l. 8-10)

8 (Emeles... consonantias) BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 12-15)

9 (Consone... sonum) BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 10-12) ; (consone... sonos) BOETH. mus. V, 7 (p. 357, l. 13-14)

10 (Equisone... sonum) BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 8-9)

XXVII, 8 quecumque quidem] quecum quedam *cod.* | commata] congrata ? *cod.*

¹XXVIII. Si tonus sit consonantia nec ne

lo18r ²Tractandum est de tono quem quidam affirmant consonantiam, quidam negant. ³Dictum est quod omnis consonantia ex duobus | modis constet vel ex pluribus, et qui dicuntur consonantie, quia quibusdam proportionibus nate invicem se continent. ⁴Bene notandum est quod tonus proportionaliter duas habet constitutiones. ⁵Una est octo passibus constans, altera novem, que constituunt duos modos, s. duo semitonia, que simul iuncta integrum tonum perficiunt. Ergo tonus videtur esse consonantia. ⁶Unde Plato : novem ad octo est tonus, qui dicitur consonantia epogdoa, sesquioctava proportione constans. ⁷Guido de eodem : tonus a *tonando*, i. a *sonando* dicitur, quia duas habet voces maiorem et minorem : maiorem que passus novem constituit, minorem que octo. ⁸Unde Plato et Guido tonum dicunt consonantiam. ⁹Boetius vero huic rationi minime consentit, immo longe aliter de tono subtilizavit dicens : tonus sesquioctava proportione concluditur, sed in hoc nondum consonantia dicitur. ¹⁰Ptolomeus : emeles sunt voces que licet consone non sint, partes tamen sunt que constituunt consonantias, ut toni et semitoni. ¹¹Ad hoc dicimus quod <...>

lo18v ¹²Item dictum est quod tonus duobus modis constet et eorum proportionibus. ¹³Unde notandum quod hii duo modi semitonia nuncupantur, non quod ex equo semitonia tonorum | sint medietates, sed secundum quod *semum* dici solet, quod usque ad integritatem non pervenit.

¹⁴Item tonus in constitutione duo habet semitonia : unum minus, aliud maius. ¹⁵Maius quidem plus habet quam quattuor commata minus vero quam quinque, i. habens quattuor commata et unum dyacisma, quod est medietas commatis, et unum scisma, quod est medietas dyacismatis, i. habet quattuor commata et medietatem commatis et quartam partem commatis. ¹⁶Minus vero semitonium plus habet quam tria commata minus quam quattuor, i. habet tria commata et dimidium. ¹⁷Iunctis itaque his duobus semitoniis, continent octo commata et quartam partem commatis, que integrum tonum perficiunt, cum tamen in constitutione toni octo commata sufficerent. ¹⁸Unde Plato : numerus qui facit tonum, i. octonarius, <cum constet ex octo commatibus et quarta parte> constituit et dyapason. ¹⁹Quia vero in constitutione octo commatum aptiores modos non habemus, supradicta constitutione utamur, i. octo commatibus et quarta parte <commatis>. ²⁰Volunt tamen quidam quod sint novem integra commata. ²¹Unde Guido :

est tonus in numeris superantur ut octo novenis.

XXVIII, 7 (tonus... dicitur, maiorem... octo) GUIDO micr. VI, 15

10 (que licet... non sint) cf. BOETH. mus. V, 11 (p. 361, l. 13)

21 GUIDO reg., Appendix, 2 (p. 128)

XXVIII, 3 quibusdam] quibus *ante corr.*

6 epogdoa] epogodua *cod.*

11 <...> = 2 *lin. sub ras.*

15 et quartam partem commatis *suprascr.*

18 <cum...parte> cf. IOH. AEGID. 11, 18

lo19r ²²Quod falsum est, quia si essent novem integra, <nullo modo> posset tonus in duo equa dividi. Quod nequid fieri propter imperfectionem novenarii. ²³Unde Aristoxenus : illud nosse sufficiat, quod nunquam tonus dividitur in gemina equa et perfecta. ²⁴Et in hoc probatur quod non sit consonantia. ²⁵Sed sciendum quod sicut patres nostri de tono | ad plenum non determinaverunt, ita et nos posteris nostris indeterminatum relinquimus.

¹**XXVIII. De investigatione proportionum**

²Superius quedam de proportionibus consonantiarum proposuimus, que nunc plenius ad intellectum producemus. ³In tertio capitulo dictum qualiter Pythagoras in examinatione quatuor malleorum de vocibus et musycis consonantiis investigaverit, quinto malleo reiecto quia ceteris inconsonans fuit. ⁴Primus malleus duodecim ponderum extitit, secundum novem, tercius octo, quartus sex. ⁵Item malleus XII ponderum ad malleum sex ponderum dupla proportione dyapason respondebat. ⁶Nota quod duplum dyapason presentatur, i. cum una vox altera bis superat quantitate sive in extensione acuminis, sive in remissione gravaminis.

⁷Item malleus duodecim ponderum ad malleum novem ponderum sesquitercia proportione dyatesseron consonantiam sonabat. ⁸Sesquitercia proporcio est quotiens vox una aliam totam continet et eius terciam partem, ut duodenarius continet novenarium et eius terciam partem.

⁹Item malleus novem ponderum ad malleum octo ponderum sesquioctava proportione tonum resonabat. ¹⁰Sesquioctava proportio est quando numerus continet numerum et eius octavam partem, ut novenarius continet octonarium et eius octavam partem.

lo19v ¹¹Item malleus octo ponderum ad malleum sex ponderum sesquitercia proportione dyatesseron reddebat.

¹²Item a primo malleo duodecim ponderum ad malleum octo ponderum sesquialtera proportione sonabat dyapente. ¹³Sesquialtera proportio est quando numerus continet numerum et eius alteram partem.

¹⁴Sic et malleus novem ponderum ad malleum sex ponderum sesquialtera proportione dyapente permiscebat. ¹⁵Ut autem que dicta sunt facilius pateant, per subiectam figuram hoc modo representamus :

XXVIII, 23 BOETH. mus. I, 16 (p. 202, l. 18-19)

XXVIII, 5-9 cf. BOETH. mus. I, 10 (p. 197, l. 29- 198, l. 8)

XXVIII, 22 propter] preter *cod.*

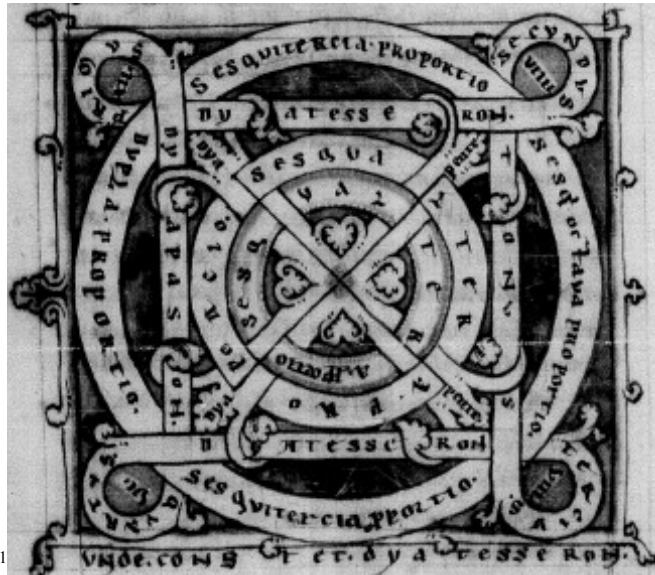
XXVIII, 3 tertio] secundo *cod.*

8 duodenarius] duodeciarius *cod.*

10 octavam] aliquam *cod.*

12 malleo] malleus *cod.*

nalr

(lo 19v)

Primus XII	sesquitercia proportio diatessaron	Secundus VIII
dupla diapason proportio		sequioctava proportio tonus
VI Quartus	diatessaron sesquitercia proportio	VIII Tercius

in medio descriptionis :
sesquialtera proportio
 dya- pente

¹ **XXX. Unde constet dyatessaron**

lo20r ²Decem sunt modi quorum tamen tres dicuntur consonantie, s. dyatesseron, dyapente, dyapason, et quedam ab eis composite, ut est dyapason cum dyapente, et bis dyapason, de quibus de cetero tractandum est. ³Unde notandum quod dyatesseron dicitur minor consonantia, dyapente maior, dyapason maxima. ⁴Et nota quod consonantia est dissimilium inter se vocum in unum redacta concordia. ⁵Unde Nicomachus : consonantiam non efficit vocum similitudo, sed | dissimilitudo. ⁶Item dyatesseron de quatuor sonat, unde Boetius : dyatesseron quattuor numeris conficitur, idcirco dyatesseron i. de quatuor nuncupatur. ⁷Item dyatesseron est vocum quatuor intervallorum vero trium. ⁸Nota quod intervallum dicitur acuti soni gravisque distantia. ⁹Item dyatesseron constat ex duobus thonis et integro semitonio.

na1v

¹⁰Huius species alie sunt naturales, alie formales. ¹¹Naturales sunt que naturaliter a tetracordo gravium originem sumunt secundum antiquorum dispositionem. ¹²Sunt autem tres species naturalium : prima est inter primam gravium et primam finalium, i. inter .A. et .D. ; secunda est inter secundam gravium et secundam finalium, i. inter .B. et .E. ; tertia est inter terciam gravium et terciam finalium, i. inter .C. et .F. ¹³Formales sunt que non naturaliter sed aliunde in monochordo reperiuntur, habent tamen formam et similitudinem naturalium.

¹ **XXXI. Unde constet dyapente**

lo20v ²Dyapente de quinque dicitur. ³Est quidem vocum quinque | intervallorum vero quattuor, et constat ex tribus tonis et non integro semitonio. ⁴Superat enim dyatesseron uno tono, quia dyapente constat ex dyatesseron et tono.

⁵Item huius species alie sunt naturales alie formales. ⁶Naturales dicuntur que a tetrachordo finalium oriuntur, et sunt huius species quattuor : prima est inter primam finalium et primam acutarum, i. inter .D. et .a. ; secunda inter secundam finalium et secundam acutarum, i. inter .E. et .b. ; tertia inter terciam finalium et terciam acutarum, i. inter .F. et .c. ; quarta inter quartam finalium et quartam acutarum, i. inter .G. et .d. ⁷Alie dicuntur formales, que non hoc ordine sed alio formantur, que tamen naturalium et similitudinem servant.

na2r

XXX, 4 BOETH. mus. I, 3 (p. 191, l. 3-4)

5 BOETH. mus. I, 31 (p. 221, l. 26- 222, l. 1)

7 BOETH. mus. I, 17 (p. 203, l. 18-19)

8 BOETH. mus. I, 8 (p. 195, l. 6)

XXX, 5 Nichomachus *na*

6 quattuor] quatuor *na* | conficitur] efficitur *na*

9 thonis] tonis *na*

10 alie-formales] alie sunt formales alie sunt naturales *na*

12 inter B] inter D *na*

13 monocordo *na*

XXXI, 5 item *om. na*

7 que non-que tamen] que tamen *ante corr.* (non hoc ordine sed alio formantur *suprascr. ab alia manu*) *lo*

¹XXXII. Unde constet dyapason

²Dyapason maxima consonantiarum a greco nomen accepit et dicitur dyapason quasi de omnibus, sive quod omnes consonantias in se concludit, sive quod omnes vocum varietates in se continet. ³Dyapason quidem vocum est octo intervallorum septem, et constat ex duabus consonantiis, s. dyatesseron et dyapente.

⁴Item alia est naturalis, alia formalis. ⁵Naturales quinque sunt species : prima est a prima gravium in primam acutarum ; secunda a secunda gravium in secundam acutarum ; tertia a tertia gravium in terciam acutarum ; quarta a prima finalium in ultimam acutarum ; quinta a secunda finalium in primam superacutarum. ⁶Formales vero sunt que aliunde formantur et tamen retinent similitudinem naturalium.

¹XXXIII. Item de dyapason

lo21r ²Item sciendum est quod Pythagoras dicit | dyapason necessario sex tonis constare ad quod sic opponitur. ³Monstratum est quod dyapason ex dyatesseron et dyapente constet. ⁴Dyatesseron quidem constat ex duobus tonis et integro semitonio, et dyapente ex tribus tonis et non integro semitonio. Que coniuncte efficiunt quinque tonos et duo semitonia nec tamen videntur integrum tonum posse perficere. ⁵Unde Aristoxenus : duo semitonia minora medietatem toni superant, non tamen ad integritatem aspirant, ergo dyapason non constat ex sex tonis. ⁶Quod sic solvimus : dictum est duo esse semitonia, aliud maius, aliud minus. Maius et minus tonum perficiunt, et sicut duo maiora | integritatem transcendunt, ita duo minora ad integritatem non perveniunt.

na2v

⁷Preterea sciendum est quod quinque sunt tetracorda in monocordo quorum quodque unum habet semitonium, aliud maius, aliud minus. ⁸Tetrachordum enim principalium minus semitonium continet, tetrachordum finalium maius. ⁹Item tetrachordum acutarum minus, tetrachordum superacutarum maius. ¹⁰Si quis ergo dyapason in naturali ordine formaverit, pro certo sex tonis constare probabit.

XXXII, 5 naturales] naturalis *lo* | a prima finalium] a quarta finalium *ante corr. lo* | a secunda finalium] a quinta finalium *ante corr. lo*

XXXIII, 2 pitagoras *na*

4 integro¹] non integro *ante corr. lo* | et dyapente... semitonio *add. marg. lo* | coniuncte] coniunte *na*

5 Aristossenus *na*

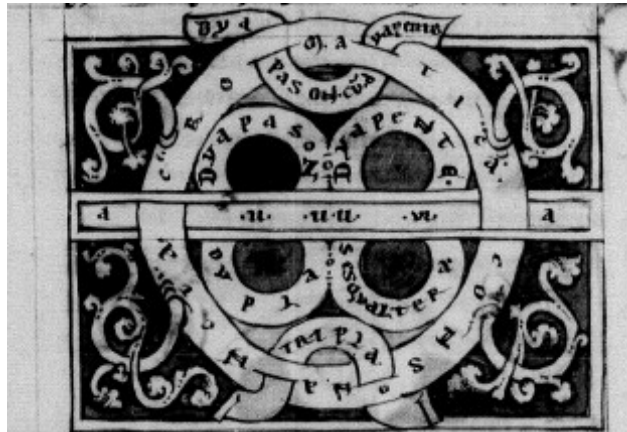
6 non perveniunt *om. na*

9 tetrachordum¹] tetracordum *na*

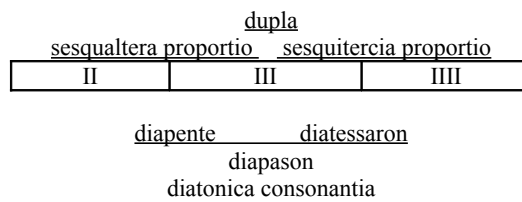
¹¹Item alia obiectio. ¹²Dyapason consonantia octo vocum est, et constat ex dyatesseron et dyapente. ¹³Dyatesseron quidem habet quatuor voces, dyapente quinque, que simul novem perficiunt voces, ergo dyapason ex

³Habuius quod hee due consonantie dyatesseron et dyapente coniuncte constituunt dyapason, quod Boetius hoc modo demonstrat : duo ad tria sesquialtera proportione, quod est dyapente, et tria ad quatuor sesquitercia proportione, quod est dyatesseron, constituunt duplam, que dicitur dyapason, quod subiecta demonstrat figura :

na3v

(lo 22r)

¹**XXXV. Item in cromatico genere**

²Item considerandum est quod si huic duple, i. dyapason, coniungatur dyapente, fit consonantia que ex utrisque vocabulis nuncupatur dyapason cum diapente. ³Unde idem Boetius in primo : si dyapason se habet ut duo ad quatuor, dyapente vero ut quatuor ad sex, triplam faciunt symphoniam, que est dyapason cum dyapente, ut in hac figura :

lo22v

XXXIII, 3 (duo ad tria... dyapason) BOETH. mus. I, 16 (p. 202, l. 7-9)

XXXV, 3 BOETH. mus. I, 16 (p. 202, l. 3-5)

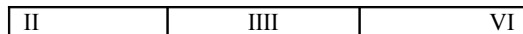
XXXIII, 3 coniuncte] coniunte na | demonstrat] demonstrat na | quod... figura] quod apertissime subiecta figura demo<n>strat na

(na 3v)

diapason
cum
dyapente

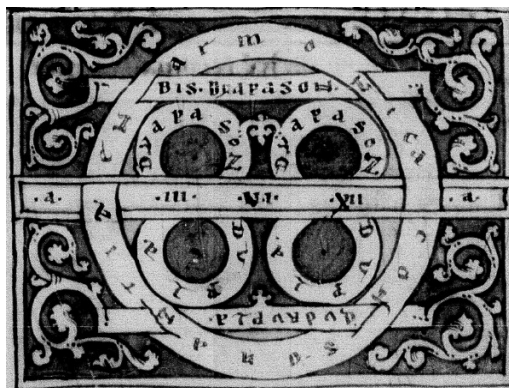
diapason ————— diapente

—————
dupla sesquialtera
chromatica consonantia

na4r ¹ XXXVI. In enarmonico genere

² Item nota si huic triple addatur dyateseron fiet quadrupla, unde Pythagoras bis dyapason quadrupla collatione perficitur. ³ Boetius de eodem : duo ad quattuor et quattuor ad octo quadruplam faciunt consonantiam, que est bis dyapason, ut in hac figura patebit :

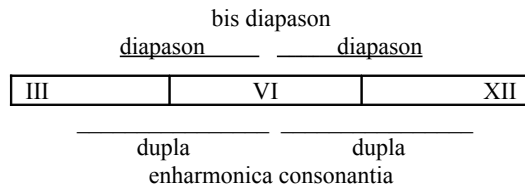

(lo 22v)

XXXVI, 3 BOETH. MUS. I, 16 (p. 202, l. 5-7)

XXXVI, 1 om. na

2 dyateseron na | Pythagoras] pitagonis na

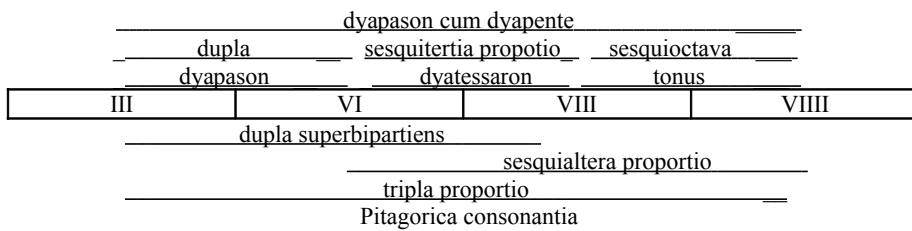
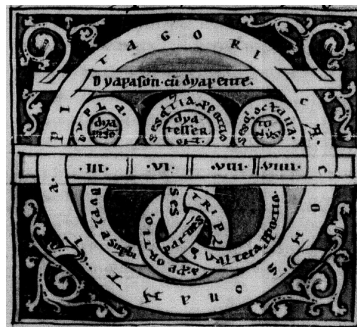

lo23r ¹XXXVII. Si inter dyapason et dyatesseron sit consonantia in pitagorico genere

²Queri potest si dyapason et dyatesseron coniuncte faciant consonantiam, quod Pythagorici affirmant. ³Dicimus quod nullam. ⁴Unde Boetius : si dyapason et dyatesseron coniungantur inconsonum fit, quia inter duplicem et | triplicem naturaliter nulla proportio multiplicitatis potest intelligi. ⁵Vel aliter : si dyapason dyatesseron apponatur, in superbipartiens genus cadit, nec servat multiplicitatis ordinem nec superparticularitatis simplicitatem.

na4v

⁶Sic vero nulla consonantia videtur esse inter dyapason et dyatesseron, nisi tonus addatur, et tunc erit consonantia, set non alia quam dyapason cum dyapente, quia tonus et dyatesseron dyapente constituunt, ut in hac figura patet :

XXXVII, 4 BOETH. mus. II, 27 (p. 260, l. 2-5)
 5 *ibid.* (p. 259, l. 13-15)

XXXVI, 3 (fig.) .III. .VI. .XIII.] .V. .III. .VIII. *na*
 XXXVII, 1 pitagorico *na*
 2 pitagorici *na*
 4 dyapason *na*
 5 apponatur] appellaretur *na*
 6 set non] *ill. lo* | dyatesseron] dyateseron *na*

- lo23v* ¹ **XXXVIII. De vocum discrepantiis**
- na5r* ² Superius de vocum discriminibus tractare distulimus, quod nunc breviter determinare proponimus. ³ Cum tantum septem sint voces, quia alie que secuntur, ut dictum est, sunt eedem licet non omnino eedem septenas sufficit explicare que diversorum modorum et diversarum sunt qualitatum. ⁴ Iohannes dicit tantum septem esse notas, que ob totidem vocum discrepantias ponuntur. ⁵ Septem vero positis eedem licet dispares repetuntur. ⁶ Unde Virgilius in sexto :
- Necnon Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum.
- ⁷ Item idem in *Bucolicis*.
Pan primus calamos cera coniungere plures
instituit
- dicens :
- Est mihi disparibus septem compacta cicutis.
Fistula Dametas dono mihi quam dedit olim.
- ⁸ Nos vero dicimus quod licet plures quam septem habeantur voces non tamen est diversarum additio, sed earumdem repetitio. ⁹ Quia cum septem voces inter se sint dissonae, octava, que est prima secundarum, cum prima primarum concordat. ¹⁰ Unde habuimus quod tamquam circulus anni septenis diebus discurrit dum videlicet septem transeant, eedem reiterantur ut semper octava cum prima sit eadem, sic monochordum septem notarum varietatibus distinguitur. ¹¹ Quia priores septem note sunt capitales et que sequuntur minute dicuntur, ad differentiam vero minutarum relique duplicantur. | ¹² Quemadmodum igitur octava nota cum prima est eadem, sed non omnino eadem, quia alia capitalis alia minuta, ita nimirum octava vox in soni concordia cum prima est eadem, sed non omnino eadem, quia alia gravis alia acuta. ¹³ Unde sciendum quod iste modus cantionis, ut dictum dictum est, grece dyapason nuncupatur, quod interpretatur de omnibus, sive quod ab una voce inchoans ad octavam saltum facit, sicque omnium vocum discrepantias continet, sive quod omnes modos omnesque consonantias per intensionem et remissionem in se concludit, ut in hac figura patet :
- lo24r*
- na5v*

XXXVIII, 3 GUIDO micr. VII, 2-3 (« Cum autem septem sint voces, quia aliae ut diximus, sunt eadem septenas sufficit explicare, quae diversorum modorum et diversarum sunt qualitatum »)

4 IOH. COTT. mus., IX, 2

6-7 VERG. Aen. VI, 645-646 ; VERG. Buc. Egl. II, 32-36

8 additio... repetitio, cf. ARIBO 13, p. 37

XXXVIII, 2 proponimus] preponimus *na*

3 eedem] heedem *na*

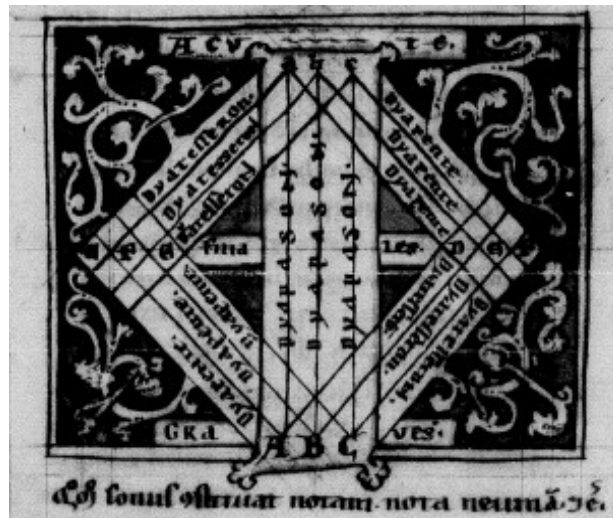
6 Threicius] Teicius *lo* Treicius *na*

7 cicutis] cycutis *na*

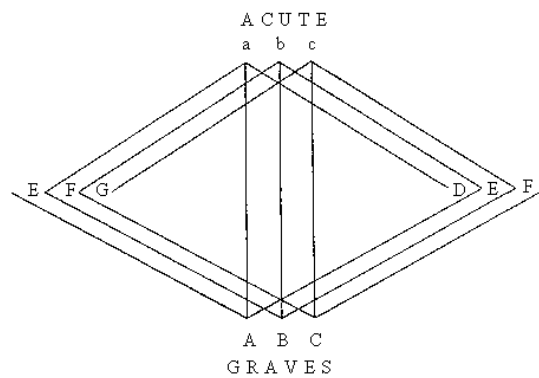
9 octava] octa *na*

12 nota] notha *lo*

13 patet *om. na*

(1024r)

diatessaron (E-a, F-b, G-c, D-A, E-B, F-C)

diapente (a-D, b-E, c-F, A-E, B-F, C-G)

diapason (A-a, B-b, C-c)

¹ XXXVIII. Quomodo sonus constituat notam, nota neumam, etc.

1024v ² Quoniam huius artis utiliora prelibavimus, consequenter ad totius operis consumationem, quid sit nota, quid neumam degustare studeamus. ³ Unde notandum quod quemadmodum in metris sunt littere et sillabe, | dictiones, distinctiones et versus, et sicut littere constituunt sillabam, sillabe dictionem, dictiones distinctiones et versus, ita in symphonia sunt soni, note, neumae et pausationes. ⁴ Verbi gracia unus sonus vel plures faciunt notam. Notarum vero alia simplex, alia repercussa, alia composita. Ita ex

XXXVIII, 1 notam] et add. na

2 consumationem] constitutionem na

3 versus] conversus ante corr. na | sicut na | note] nothe na

4 notharum *lo* | simplex] simples *na* | constat] constat *na* | nota] notha *lona* | nothis *lo* |
 pausationes] pasationes *na*

sonis constat nota, ex notis neuma, ex neumis pausationes. ⁵Unde Guido :
 neuma est sub una prolatione competens notarum copulatio. ⁶Plures vero
 neume in cantu efficiunt pausationem, i. congruum respirationis locum.

⁷Hoc modo comparatur symphonia metris. ⁸Unde Guido : non parva
 similitudo est metris et cantibus, cum note sunt loco sillabarum, neume
 loco dictionum, pausationes vero loco distinctionum et versuum. ⁹Sicut
 etiam unius generis metrum multis varietatibus invenitur diversum, ita in
 cantu plurimis et variis utimur neumis.

¹⁰Item intuendum est cur tanta copia tam diversorum cantuum, sic
 paucis vocibus moveatur, quas tantum septem esse diximus. ¹¹Unde
 Guido : non est mirandum si de paucis vocibus moveatur tanta copia
 cantuum cum de tam paucis litteris reperiatur tantus | numerus sillabarum et
 dictionum.

lo25r

na6v

¹²Item motus vocum sex modis fieri dictus est, s. per arsim et thesim.|
¹³Arsis et thesis idem est quod elevatio et depositio, quarum gemino motu
 omnis neuma formatur, preter repressas et simplices. ¹⁴Preterea arsis et
 thesis iunguntur tum sibimet, tum altera altere sibimet ut arsis arsi, thesis
 thesi, altera altere ut arsis et thesi, thesis arsi. ¹⁵Hec vero coniunctio
 motuum fit tum ex similibus, tum ex dissimilibus. ¹⁶Similitudo motuum est
 quando unus motus alio nec plures nec pauciores habet voces.
¹⁷Dissimilitudo motuum est quando unus motus alio plures paucioresve
 continet voces.

¹⁸Item similiter et dissimiliter facta coniunctione motus motui tum erit
 prepositus, tum subpositus, tum interpositus, tum appositus, tum mixtus,
 prepositus, i. superiori parte positus, subpositus, i. motus sub alio positus,
 interpositus, i. motus infra alium positus, nec magis gravis, nec magis
 acutus, appositus, i. cum in eadem voce unius finis est alteriusque
 principium, mixtus, i. partim prepositus, partim subpositus, partim
 interpositus, partim appositus.

¹⁹Item hee positiones dividuntur secundum modum intensionis et
 remissionis, augmentationis et relaxationis. ²⁰Verbi gratia ut preposite

XXXVIII, 8 GUIDO micr. XV,44

10 GUIDO micr. XVI,2

11 GUIDO micr. XVI,2-4

12-14 GUIDO micr. XVI,9-12

15 GUIDO micr. XVI,13

17-18 GUIDO micr. XVI,4-18

19 GUIDO micr. XVI,19

XXXVIII, 5 notharum *lo*

7-8 Hoc... Guido *om. lo*

8 nothe *lo* | sunt] sint *na*

11 repperiatur *na*

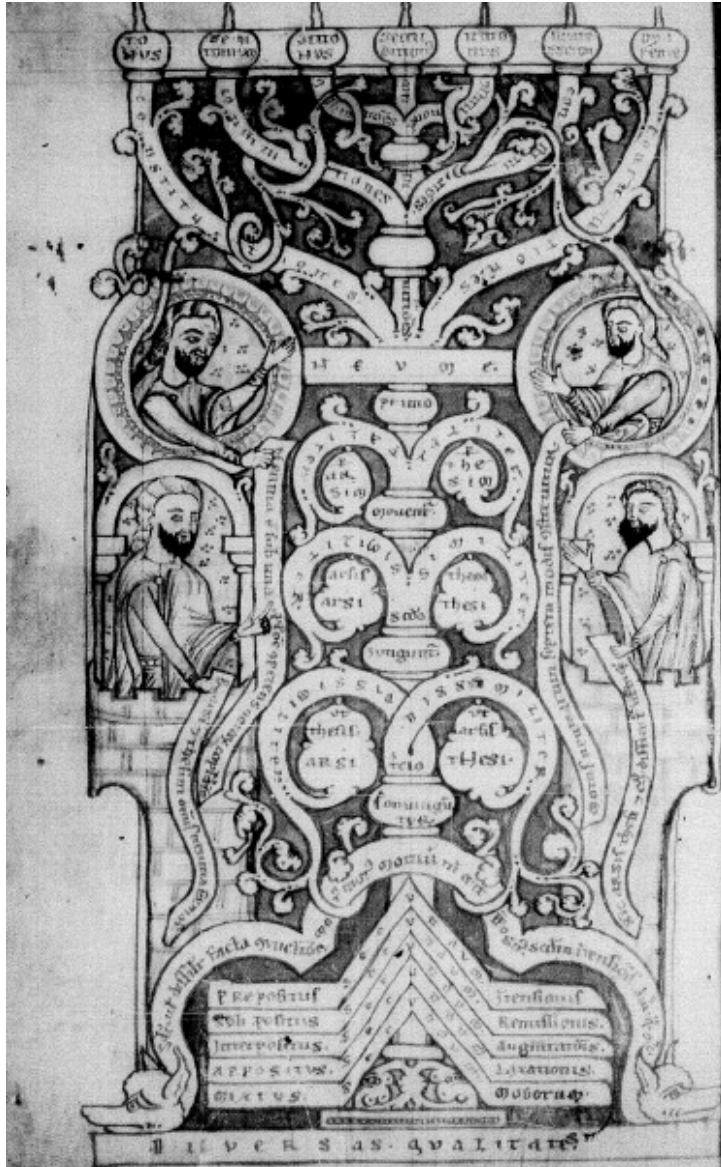
12 arsym *na*

16-17 plures... motus alio *om. na*

18 coniuntione *na* | subpositus *na*

intensionis, subposite remissionis, interposite augmentationis, apposite laxationis, mixte secundum varietates modorum.

²¹Item sciendum quod omnes neume neumarumque distinctiones per eosdem modos variantur. ²²Unde ad designationem huius capituli, sequens figura subjecta est :

(lo25v)

XXXVIII, 21 GUIDO micr. XVI, 20

22 fig. cf. GUIDO micr. XVI, 22

 XXXVIII, 22 sequens...est] sequentem figura subieci^mus *na*

lo25v
na7r

tonus	semi- tonium	ditonus	semi- ditonus	tritonus	dyates- saron	dyapente
			constitutiones neume			
			primo			
	taliter per arsim			moventur	taliter per arsim	
	similiter arsis arsi				similiter thesis thesi	
			secundo iunguntur			
	dissimiliter ut thesis arsi				dissimiliter ut arsis thesi	
			tercio coniunguntur			
			SECUNDUM			
		prepositus –		– intensionis		
		subpositus –		– remissionis		
		interpositus –		– augmentationis		
		appositus –		– laxationis		
		mixtus –		– modorum		
			DIVERSAS QUALITATES			

Neuma est sub una prolatione competens notarum copulatio.

Per arsim et thesim omnis neuma formatur.

Motus neumarum septem modis constituitur

Sic arsis thesi et e converso diffinitur utrobique.

Similiter vel dissimiliter facta coniunctione motus [motus] motui tum erit prepositus secundum intensionis diversas quantitates etc.

lo27r [1 De tractatu tonorum]
na7v 2 Primum tractatum huius voluminis de symphonia, i. vocum motione, prosecuti sumus. Unde Boetius : 3 symphonia apte vocum copulationes dicuntur. 4 Secundum vero tractatum de armonyca institutione proponemus. 5 Armonia est facultas differentias acutorum et gravium sonorum sensu ac ratione perpendens. 6 Unde considerandum est armonycam vim duas habere iudicii partes, unam, i. sensum, per quem comprehendit diversarum vocum differentias ; aliam, i. rationem, per quam ipsarum differentiarum modum mensuramque considerat. 7 Unde Aristoxenus : sensus ac ratio quasi quedam facultatis armonyce instrumenta sunt. 8 Si vero sensui ac rationi magis consentiendum sit, diversorum doctorum discordia fuit. 9 Nam quidam dicebant in omni discretione rationem esse comitem ac secundariam, cuncta vero sensus iudicio terminari, quidam e contrario. 10 Nos vero dicimus quoniam sensus confuse id quod sentit advertit, ratio autem diiudicat integritatem atque imas persequitur rerum differentias. 11 Itaque sensus nichil concipit integritatis, sed usque ad verisimilitudinem pervenit. 12 Tunc vero ratio diiudicat. 13 Unde Boetius : si quid veritatis est, id non efficit prima sensus conceptio, sed sollers rationis investigatio. 14 Superius de huius artis informatione et ignotorum cantuum agnitione docuimus, postmodum vero de ipsorum qualitate iudicio et correctione plenius tractabimus.

lo27r, na8v 15 <I> Quid sint toni et unde dicti.
 16 <II> Quare nunc sint octo toni cum quandoque fuerint IIII.
 17 <III> De diversis vocabulis et interpretationibus tonorum.
 18 <IIII> De qualitate tonorum.
 19 <V> De naturali musyca et vi tonorum.
 20 <VI> De finalibus tonorum.
 21 <VII> De gloria et tenoribus tonorum.

Proh. 5 BOETH. MUS. V, 2 (p. 352, l. 4-5)

6 BOETH. MUS. V, 2 (p. 354, l. 16-20)

7 BOETH. MUS. V, 2 (p. 352, l. 5-6)

9 (rationem esse... terminari) BOETH. MUS. V, 3 (p. 355, l. 2-5)

10 (sensus... differentias) BOETH. MUS. V, 2 (p. 352, l. 8-9)

11-12 cf. BOETH. MUS. V, 2 (p. 352, l. 9-14)

13 (id non... investigatio) BOETH. MUS. V, 2 (p. 353, l. 21-22) ||

Proh. 2 i. vocum... Boetius *om. na*

3 vocum] vocum vocum *lo*

4 armonica *na*

6 armonicam *na*

7 Arystoxenus *na* | ratio quedam *ante corr. lo* (quasi *suprascr.*) | armonice *na*

8 consensendum *na*

9 comitem] comune *na*

11 nichil] nil *na*

13 non] ubi *na*

14 superius] item superius *na* | tractabimus] tractaturi summus *na*

16 sint octo toni] octo toni sint *na* | fuerint IIII] IIII^{or} fuerint *na*

- ²²<VIII> Quid sit intensio, quid remissio.
²³<VIII> De regulari cursu autentorum
²⁴<X> De cursu plagalium.
²⁵<XI> De dispositione modorum secundum diapason.
²⁶<XII> Quid sit cursus modorum.
²⁷<XIII> De affinalibus finalium.
²⁸<XIII> De exemplis affinalium.
²⁹<XV> De cantu componendo.
³⁰<XVI> De dyaphonia.
³¹<XVII> De forma primi toni et secundi.
³²<XVIII> De forma tertii toni et quarti toni.
³³<XVIII> De forma quinti toni et sexti toni.
³⁴<XX> De forma septimi toni et octavi.

¹ **I. Quid sint toni et unde dicti.**

² Animadvertendum est, quia quod Boetius tropos, Guido modos, Greci ptongos, nos secundum Iohannem tonos appellamus. ³ Quare autem tropi, vel modi, vel ptongi, vel toni dicantur, videamus. ⁴ Tropi a conversione dicuntur, quia ubicumque cantus incipiat et quomodocumque in cursu varietur, semper ad finalem suum per tropos, i. per tonos, convenienti conversione convertitur. ⁵ Unde Guido : tropus est species cantionis, qui et modus dictus est. ⁶ Boetius de eodem : tropi sunt constitutiones in totis vocum ordinibus | gravitate vel acumine differentes. ⁷ Constitutio autem in musyca dicitur plenum modulationis corpus, ex consonantiarum coniunctione consistens, ut est dupla vel tripla vel quadrupla.

na8v

lo28r

⁸ Modi a moderando sive a modulando dicti sunt : a moderando, quia per eos cantus moderatur, | i. regitur, vel a modulando, quia per eos cantus modulatur, i. componitur. ⁹ Itaque modi toni dicti sunt. ¹⁰ Unde Guido : species consonantie sunt modi, quos tropos vel tonos nominamus.

¹¹ Ptongos grecum vocabulum est, ut in superiori tractatu habuimus, et est idem quod tonus.

I, 4 IOH. COTT. mus. X, 10

5 GUIDO micr. XIII, 29

6-7 BOETH. IV, 15 (p. 341, l. 21-25)

8 IOH. COTT. mus. X, 7

10 GUIDO micr. XIII, 29 (« Est autem tropus species cantionis qui et modus dictus est »)

Proh. 23 autentorum] modorum *na*

28 affinalium] afinalium *na*

30 dyaphonia] et de differentia inter discantum et organum *add. ab alia manu s. XII na*

31-34 Quid toni et unde dicti *na*

1, 2 quia quod] quod quia *na* | Grece *na*

3 ptongy *na*

6 differentes] differenter *na*

7 constitutio] institutio *na*

9 itaque] itemque *ante corr. na*

11 tongos *na*

¹²Toni vero a *tonando* dicti sunt, i. a forti sono, et dicuntur toni ad similitudinem tonorum, quos Donatus distinctiones appellat. ¹³Sicut enim in prosa tres considerantur distinctiones, scilicet gravis, circumflexus, acutus, ita et in cantu tres habentur varietates, ut ait Iohannes, quia cantus tum in gravibus moratur, ut in offertorio *In omnem terram*, tum quadam circumflexione versatur, ut in antiphona *Benedicat nos deus deus noster*, tum in acutis quasi saltando movetur, ut in antiphona *Veterem hominem*. ¹⁴Sed nota, quod sive dicantur tropi vel modi vel ptongi vel toni, idem significant.

¹ **II. Quare nunc octo sint toni cum quandoque quatuor fuerint**

²Octo sunt toni ad imitationem videlicet octo partium orationis. ³Unde notandum, quod sicut octo partibus orationis continetur omne quod dicitur, sic octo modis moderatur omne quod canitur. ⁴Queritur autem quare nunc dicantur octo toni, cum quandocumque tantum quatuor fuerint. ⁵Ad quod dicit Iohannes fortasse ad similitudinem quatuor temporum primitus quatuor tonos fuisse inventos. | ⁶Sicut enim saecula variantur quatuor temporibus, sic quatuor modis distinguebatur omnis cantus. ⁷Vel aliter vetustissimi musyci, qui primitus de musyca scripserunt, | prout vires ingenium dabat, natura vocum diligenter considerata, omnem modulandi varietatem in quatuor distinxerunt modos. ⁸Unde adhuc tantum quatuor habentur finales, ita scilicet ut quisque tonus proprio potiretur finali. ⁹Unde posthac plenius dicemus.

na9r

lo28v

¹⁰Moderni vero priorum inventa subtilius examinantes considerabant armonyam modorum esse confusam ac dissonam. ¹¹Videbant namque cantum eiusdem modi nunc in gravibus principium habere, et ibidem aliquamdiu morari, ¹²nunc vero ad acutas raptari et ibidem maxime vagari, et econverso, quod omnino inconsonum et irregulare iudicabant. ¹³Unde Guido : si erat grave, cum acutis non conveniebat, si acutum, cum gravibus discordabat. ¹⁴Hanc vero dissonantiam moderni volentes avertere, unum-

I, 12-13 (dicuntur toni... distinctiones) IOH. COTT. mus. X, 21

13 (ita... hominem) IOH. COTT. mus. X, 17-20

II, 2-3 IOH. COTT. mus. X, 1-2

5-6 IOH. COTT. mus. X, 3-4

7-8 IOH. COTT. mus. X, 31

10-11 IOH. COTT. mus. X, 32-33

13 GUIDO micr. XII, 5

14 IOH. COTT. mus. X, 34

I, 12 similitudinem] differentiam *lona* | quos] quas *na* | distinctiones *na*

13 in omnem terram *cum neumis lo* | tum] vero *add. na* | ut in] ut *na*

14 tongi *na*

II, 1 quatuor fuerint] fuerint quatuor *na*

8 potiretur] i. usasse *suprascr. na*

10 moderni] modum *na*

11 modi] modo *lo*

14 moderni] modum *na*

quemque modum in duos partiti sunt. ¹⁵Unde idem Guido consilium fuit, ut quisque modus partiretur in duos, in gravem s. et acutum, distributisque regulis acuta acutis et gravia gravibus convenirent, ita videlicet, ut ille canendi modus, qui plus versatur in acutis diceretur autentus, qui vero in gravibus magis faceret moram, diceretur plagis eiusdem autenti.

¹⁶Autentus enim grece, latine dicitur auctoralis sive principalis, plagis vero quasi plagalis sive partialis seu collateralis seu subiugalis exponitur.

¹⁷Unde in sequenti capitulo plenius dicendum restat.

¹ III. De diversis vocabulis et interpretationibus tonorum

²Quattuor modi antiquorum qui sunt prothus, | tritus, deuterus, tetrardus, a modernis in octo partiti sunt. ³Quorum quattuor dicuntur autenti, quattuor plagales, ita scilicet ut quodlibet vocabulum supradictorum duos tonos in se contineat, unum autentum, alium plagalem. ⁴Verbi gratia : autentus protus latine primus tonus dicitur, plagalis proti secundus, autentus deuterus tertius, plagis deuteri quartus, autentus tritus quintus, plagis triti sextus, autentus tetrardus septimus, plagis tetrardi octavus. ⁵Item considerandum quod Greci ptongos, i. tonos, alio modo gentium vocabulis efferunt. ⁶Verbi gratia : dorius, i. primus tonus, ypodorius secundus, phrigius tertius, ypophrigius quartus, lydius quintus, ypolidius sextus, myxolidius septimus, hypomyxolydius octavus. ⁷Ita toni gentium vocabulis efferuntur. ⁸Unde Boetius : musyci tropi gentium vocabulis designati sunt, ac si diceret etiam illarum terrarum gentes delectationem habuisse in arte musica. ⁹Unde sciendum qui dicitur dorius in Capadocia repertus, phrigius in Phrigia, lydius in Lydia, ceteri in ceteris partibus terrarum, quia quocumque modo unaqueque gens gaudebat, eodem vocabulo ipse tonus nuncupatur. ¹⁰Unde Boetius : Gaudet gens modis ad morum similitudinem.

¹¹Item sciri convenit, quod toni adhuc quibusdam figuris grecis et latinis representantur. ¹²Hoc modo .a. vocalis primum tonum significat, .e.

II, 15 GUIDO micr. XII,6-8

III, 4 cf. IOH. COTT. mus. X, 35

5-7 cf. IOH. COTT. mus. X, 38

8 (musyci... designati sunt) BOETH. mus. I, 1 (p. 180, l. 15-16)

9 (quocumque... nuncupatur) BOETH. mus. I, 1 (p. 180, l. 17-18)

10 BOETH. mus. I, 1 (p. 180, l. 18-19)

12 IOH. COTT. mus. XI, 28

II, 15 idem *om. na* | in gravem] gravem *na* | versatur] versaretur *p. corr. lo*

16 auctoralis] auctoralis *na*

III, 2 quatuor *na* | ut *om. na*

3 quatuor *na* | ut *om. na*

4 autentus tritus] autentus tertius *lo*

5 ptongos] ptogos *na*

6 phrigius] frigijs *na* | ypophrigius ipofrigius *na* | lydius] lidijs *na* | myxolidius] missolidius *na* | hypomyxolydius] ypomixolius *lo* ypomissolidius *na*

8 unde] item *na*

9 musyci] musici *na* | in *om. na* | Phrigia] frigiana *na* | Lydia] lidiana *na*

11 grecis] gracijs *na*

lo29r, na9v

lo29v secundum, .i. tertium, .o. quartum, .v. quintum, .h. sextum, .y. septimum, |
 .ω. octavum. ¹³Cuiuslibet vero toni primam differentiam .B. significat, .C.
 na10r secundam, .D. tertiam, .G. quartam et ita mute per ordinem quocumque
 cuilibet | tono ad suas differentias designandas sufficiant. ¹⁴Et sciendum
 quod differre dicuntur non quod differant tono, i. quod sint alii toni, seu
 quod differant dictione vel sillaba, sed dicuntur differre, eo quod differant
 tantum intensione et remissione a suo tono.

¹ IIII. De qualitate tonorum

²Primus tonus dicitur mobilis et habilis, eo quod ad omnes affectus aptus
 sit. ³Secundus gravis et flebilis quia modulatio eius convenientior videtur
 tristibus <et> miseris. ⁴Tertius dicitur severus et incitabilis, in cursu suo
 fractos habens saltus : per hunc modum quamplurimi provocantur ad
 furiam. ⁵Unde Boetius : quod Pythagoras adolescentem quondam tertii modi
 sono incitatum per secundum rediderit mitiorem. ⁶Quartus describitur
 blandus et garrulus, qui maxime adulatoribus convenit. ⁷Quintus modestus
 et delectabilis, qui tristes et anxios letificat, lapsos et desperantes revocat.
⁸Sextus dicitur pius et lacrimabilis et hic modus congruit his, qui de facili
 provocantur ad lacrimas. ⁹Septimus dicitur lascivus et iocundus varios
 habens saltus, et est modus adolescentie. ¹⁰Octavus suavis et morosus, et
 est modus discretorum.

¹ V. De naturali musyca et vi tonorum

lo30r ²In superiori tractatu dictum est musycam non parvam vim habere
 commovendi animos audientium. ³Unde Boetius | dicit musycam ita
 naturaliter nobis esse coniunctam, ut si ea quidem carere velimus, non
 possimus. ⁴Idem de eodem : id nimirum scientes quod tota anime nostre
 na10v corporisque conpago | musyca coaptatione coniuncta sit. ⁵Unde
 considerandum, quod licet omnes naturaliter simus musyci, non equidem

III, 13 (Cuiuslibet... ordinem) IOH. COTT. MUS. XI, 30

IIII, 5 BOETH. MUS. I, 1 (p. 184, l. 10-p. 185, l. 2)

V, 3 BOETH. MUS. I, 1 (p. 187, l. 9-10)

4 BOETH. MUS. I, 1 (p. 186, l. 2-4)

III, 13 G quartam] F quintam *add. (sub ras.) lo*

14 differre¹⁻²] differentie *na*

IIII 1us si plus ascendit quam in .b. ipsum .h. erit quadratum, sed si non plus quam in .b.
 ipsum erit rotundum / II^{us} non .b. nec .h. habet quia caret ascensum / III^{us} .b. retinet totum /
 IIII^{us} .b. retinet totum / V^{us} .b. retinet totum / VI^{us} .b. retinet totum / VII^{us} .b. totum / VII^{us}
 .h. totum *add. marg. na*

2 primus] b h *suprascr. na*

3 secundus] b *suprascr. na* | miseris] miseris *na*

4 tertius] h *suprascr. na*

5 pythagoras] pythagoras *na* | quondam] quidam *na* | mitiorem] minorem *na*

6 quartus] b *suprascr. na*

7 quintus] b *suprascr. na*

8 sextus] b *suprascr. na* | et hic] hic *na* | his] hiis

9 septimus] h *suprascr. na*

eiusdem sumus modi. ⁶Errat quisque suo more, quia qui asperiores sunt, asperioribus utuntur modis, qui mansueti mediocribus, qui vero lascivi mollibus et iocundis. ⁷Ita quisque delectatur suo modo. ⁸Unde Aristoxenus : lascivus animus lascivioribus delectatur modis. ⁹Aspera vero mens duris et incitatoribus asperatur. ¹⁰Unde nequit fieri ut mollia duris, vel dura mollioribus annectentur, aut congaudeant, sed amorem delectationemque similitudo conciliat. ¹¹Unde Boetius : amica est similitudo, dissimilitudo autem odiosa atque contraria.

¹²Secundum hanc vero rationem in quolibet homine notandum videtur cuius toni sit et quis tonus ipsi congruat. ¹³Unde Boetius : ut sese corporis habent affectus, ita etiam pulsus cordis motibus incitantur. ¹⁴Guido de eodem : congrue diversitas modorum diversitati mentium coaptatur, quia unus autenti deuteri fractis saltibus incitatur, alteri eiusdem plagalis garrulitas placet, alius plagalis triti diligit voluptatem, alter plagalis tetrardi probat suavitatem, et simile de reliquis. ¹⁵Item Iohannes de eodem : diversi diversis delectantur tonis, alios namque mobilis evagatio primi delectat, alios secundi gravitas iuvat. ¹⁶Alios tertii incitatio capit, | alios quarti garrulitas attrahit. ¹⁷Quidam modesta voce quinti moventur, | quidam lacrimosa voce sexti mulcentur. ¹⁸Alii varios saltus septimi gratanter audiunt, alii decentem et morosum octavi canorem diligunt. ¹⁹Nos vero dicimus non esse mirandum si diversis sonis delectetur auditus, cum variis coloribus gratuletur visus, et variis odoribus foveatur olfactus mutatisque saporibus lingua congaudeat.

lo30v
nal1r

¹ VI. De finalibus tonorum

²Octo tonorum proprie quattuor sunt finales, scilicet .D. .E. .F. .G., et est quidem .D. finalis primi et secundi, .E. finalis tertii et quarti, .F. finalis quinti et sexti, .G. septimi et octavi. ³“Proprie” ideo diximus, quia et alias finales interdum cantus sibi usurpat, de quibus loco suo plenius dicemus.

V, 6 cf. REG. PRUM. 5, 69

8-9 cf. BOETH. MUS. I, 1 (p. 180, l. 12-15)

10 BOETH. MUS. I, 1 (p. 180, l. 19-22)

11 BOETH. MUS. I, 1 (p. 180, l. 9-10)

13 BOETH. MUS. I, 1 (p. 186, l. 4-5)

14 GUIDO MICR. XIV, 5-6

15-18 cf. IOH. COTT. MUS. XVI, 4-5

V, 6 lascivi] laxcivi na | iocundis] iocundus na

7 delectatur] delectactatur na

8 lascivioribus] utantur modis sive add. na

10 nequit] nequid lona | aut om. na

11 similitudo add. marg. ab alia manu lo

12 et quis] i. quis na

14 garrulitas placet alius plagalis corr. ab alia manu lo

16 atrahit na

18 alii decentem] alii suavem et decentem lo ante corr. | decentem] decente na

VI, 2 est om. na

3 plenius om. na

⁴Item considerandum est quod tota vis cantuum ad finales respicit, nam ubicumque cantus incipiatur et quomocumque in cursu varietur, semper illi tono adiudicandus est, in cuius finali regulariter cessaverit. ⁵Et sciendum quod haut incongrue musycorum providentie visum esse, uti modorum considerationem fini attribuerent, cum in omnibus rebus sola finis consideratio sit, teste Boetio qui dicit: Rerum exitus prudentia metitur, Ovidio: Exitus acta probat, vulgari proverbio: Omnis laus in fine canitur. ⁶Sicut ergo omnium rerum actio in fine consideratur, ita non incongrue cantuum modulatio secundum finem iudicatur.

¹ **VII. De gloria et tenoribus tonorum**

lo31r
na11v ²Tractaturi de tenoribus tonorum necessarium videtur, ut primum de gloria cuiuslibet toni, ubi sit incipiendum, | lectorem certum reddamus. ³Incipit enim gloria secundi | toni in .C. gravi; quarti in .E. finali; primi, quinti et sexti in .F. finali; tertii et octavi in .G. finali; septimi in .h. quadrata.

⁴De tenoribus tonorum considerandum est, quod sicut octo sunt toni, ita octo eorumdem sunt tenores. ⁵Tenor enim a *teneo* dicitur, quia claves modulationis tenent, et ad cantum cognoscendum nobis aditum dant. ⁶Tenores vero in musyca dicimus loca illa, ubi primam sillabam de *seculorum amen* incipimus. ⁷Guido vero ultime vocis moram tenorem appellat. ⁸Sed prior ratio magis videtur autentica et esse tenenda.

⁹Item notandum quod sicut fines octo tonorum in quattuor notis dispositi sunt, que finales dicuntur, scilicet .D. .E. .F. .G., ita octo tenoribus tonorum quattuor note attribute sunt, scilicet .F., .a., .c., .d., sed diverso modo: ¹⁰semper enim duorum tonorum finis ad unam notam respicit, item duorum ad unam et sic de ceteris. ¹¹In tenoribus vero tonorum aliter accipiendum est, nam tum unus in una consideratur, tum tres in una. ¹²Verbi gratia: unus in una consideratur, ut tenor secundi in .F. finali; tres in una, ut primi, quarti et sexti in .a. acuta; item tertii, quinti et octavi in .c. acuta; septimi in .d. acuta. ¹³Et sciendum, quod non incongrue secundus

VI, 4 IOH. COTT. MUS. XI, 13-14

5 IOH. COTT. MUS. XI, 19-21 (BOETH., Cons. lib. 2, prosa 1, l. 40; OVID. Her. II, 85)

6 cf. IOH. COTT. MUS. XI, 20

VII, 2-3 (de gloria... quadrata) IOH. COTT. MUS. XI, 22-23

4-5 (sicut octo... dicitur) IOH. COTT. MUS. XI, 1-2

6 IOH. COTT. MUS. XI, 3

7 IOH. COTT. MUS. XI, 4

11 IOH. COTT. MUS. XI, 7

12 (ut tenor... .d. acuta) IOH. COTT. MUS. XI, 8

13 IOH. COTT. MUS. XI, 9

VI, 5 musicorum *na*

6 sicut] sicut est (*dub.*) *add. na*

VII, 3 toni *om. na*

5 teneo] tenendo *na* | aditum dant] additum est *na*

7 vero] quando *na*

9 notandum] est *add. na* | quattuor *na*

tonus et septimus singularia loca sibi vendicaverunt, quia secundus maxime descendit, septimus vero pre omnibus ascendit.

¹ **VIII. Quid sit intensio, quid remissio**

lo31v
na12r ²Quoniam de cursu modorum dicendum restat, quid cursum eorum vocemus discutiendum est. ³Cursum modorum sive | tonorum dicimus legem qua sub certa regula cohercentur, scilicet quantum quisque tonus ascendere vel descendere, quantum intendi vel remitti debeat. ⁴Sed quia, cum cantus aut intenditur aut remittitur, ascensio vel descensio dici potest, quid proprie ascensio vel descensio, quid proprie intensio vel remissio sit, necessario distinguendum esse videtur. ⁵Ascensionem et descensionem appellamus certam illam legem, quantum quisque tonus a finali suo in cursu suo descendat vel ascendat. ⁶Intensionem vero et remissionem Iohannes notat per quanta vocum intervalla a finali suo quisque tonus principium habeat.

¹ **VIII. De regulari cursu autentorum**

na12v
lo32r ²Dictum est de intensione et remissione, item de regulari cursu modorum et licentia proponamus. ³Ad differentiam enim autentorum et plagalium considerandum est, quod omnes autenti a finali suo regulariter ascendunt ad octavam, que est dyapason, licenter ad nonam vel ad decimam. ⁴Et nota quod licentiam a regula segregamus, quia voces que per licentiam habentur, quam raro attingende sunt. ⁵Que vero per regulam conceduntur, quasi ex debito habentur. ⁶Item omnes autenti, si necessarium fuerit, tantum habent unum tonum sub finali, i. descendunt ad proximam, que est sub finali; “si necessarium fuerit” dico, et non “per regulam”, quia a peritis musicis hanc regulam concessam non repperi, sed quantum antiquorum usus et auctoritas tradidit. ⁷Nos autem, ut dicit Boetius, caveamus aliquid ab antiquitatis auctoritate transvertere. ⁸Item ab hac premissa auctoritate | excipitur autentus tritus, qui simpliciter quintus tonus dicitur. ⁹Huic nulla | descensio sub finali concessa est, quia cum omnes autenti sub finali tonum habeant, ad quem descendant, iste, quia caret tono sub finali, caret et descensu.

VIII, 3 IOH. COTT. MUS. XII, 2

4 IOH. COTT. MUS. XII, 3

5 IOH. COTT. MUS. XII, 5

6 IOH. COTT. MUS. XII, 6

VII, 13 singularia] singulari *na*

VIII, 3 legem] lege *lo*

4 sed] set *na* | remittitur *na* | ascensio¹] ascentio *na* | descensio¹⁺²] descentio *na*

5 cursu suo] cursu *na*

VIII, 2 licentiam *na*

3 enim] autem *na*

4 segregamus] segregavimus *na*

5 quasi] et quasi *na* | ex debito] per regulam *na*

6 fuerit *om. na* | musicis *na* | reperi *na*

9 descensio] discensio *na* | quem] que *na*

¹⁰ Vel aliter : quinto tono sub finali nulla descensio concessa est propter imperfectionem semitonii, quod est proximum sub finali. Ergo competentem descensum fieri non permittit.

¹ **X. De cursu plagalium**

² Omnes plagales regulariter ascendunt ad quintam, licenter semel vel bis ad sextam. ³ Nec est mirandum quod plagales non tantam habent potestatem ascendendi quantam autenti, cum plagalium sit frequenter in inferioribus morari, et rarissime ad quintam ascendere. ⁴ Unde talis regula Guidonis : cantus qui a finali ascendens quintam bis vel ter repercutit, nisi quartam vel quintam sub finali tetigerit, potius autentico quam plagali deputabitur. ⁵ Tanta est dignitas autentorum, ut patet in hiis antifonis : *Ecce tu pulchra es, Ambulans Ihesus, Virgo gloriosa semper.* ⁶ Unde notandum quod si plagales raro debent ascendere ad quintam, quanto rarius ad sextam. ⁷ Item omnes plagales regulariter descendunt a finali ad quartam, quod est dyatesseron, licenter ad quintam, nunquam vero ad sextam. ⁸ Propterea sciendum quod quidam musyci non incongrue cursum modorum, qui sunt octo, per totidem dyapason dimensi sunt, quia quilibet tonus in cursu suo regulariter continet octo voces, i. dyapason. ⁹ Secundum illorum opinionem omnes autenti tonum quem habent sub finali non per regulam, sed per licentiam sibi usurpant. | ¹⁰ Dictum est qualiter octo toni ob totidem dyapason discurrant. ¹¹ Unde notanter videtur quod, quemadmodum secundum ordinem semper duo toni, i. autentus et eius plagalis, coherent, sic et eorum dyapason conectuntur, ita videlicet, ut in eis facile animadverti possit, que voces sint proprie autenti, que proprie plagalis, que vero communes, quod figura octo circulatorum, quos subiecimus, appertissime docet et demonstrat hoc modo :

na13r

lo32v

X, 2-3 IOH. COTT. MUS. XII, 14-15

4 IOH. COTT. MUS. XII, 16

5 (*Ecce tu puchra es*) IOH. COTT. MUS. XII, 17

6 (si plagales... sextam) IOH. COTT. MUS. XII, 23

7 (item... quintam) IOH. COTT. MUS. XII, 24

8 IOH. COTT. MUS. XII, 26

9 IOH. COTT. MUS. XII, 27

11 (quemadmodum... quod) IOH. COTT. MUS. XII, 28-29

VIII, 10 finali descensio *ante corr. lo* | descensio *na*

X, 2 regulariter] rariter *na*

5 antifonis] ant. *lona add* | *Ecce tu..., Ambulans..., Virgo... cum neumis lo*

6 debent] coguntur *na*

7 regulariter] rariter *na* | descendunt] scendunt *post corr. na* | a finali ad quartam] ad quartam a finali *na*

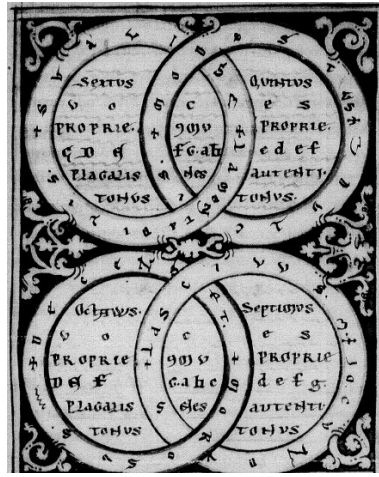
8 regulariter] rariter *na*

11 notanter] notandum *lona* | coherent] coherentur *na* | sint *om. lo* | hoc modo *om. na*

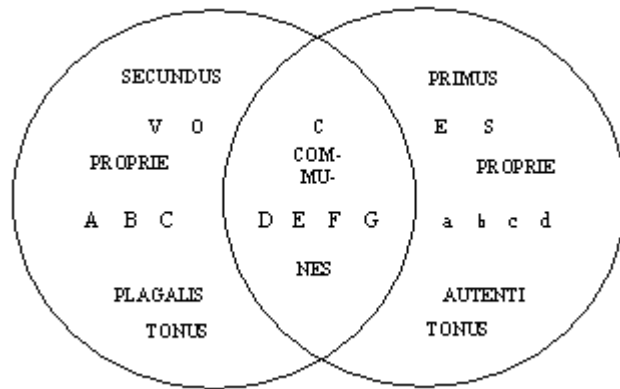
XI. De dispositione modorum secundum dyapason

(lo 32v)

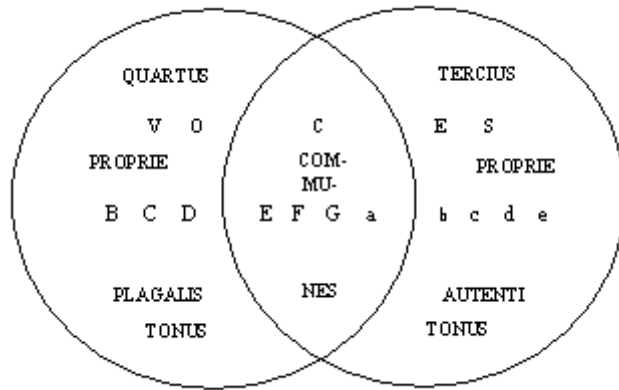
(lo 33r)

GRAVIS ET FLEBILIS (*sinistr.*)
 HABILIS ET MOBILIS (*dextr.*)

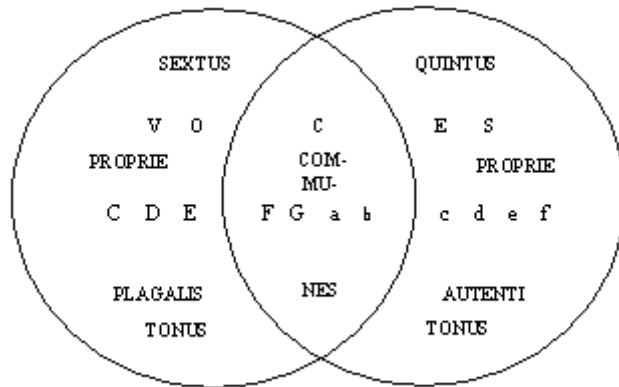
XI Ioh. Cott. mus. XII, fig. p. 94

XI tit. om. lo

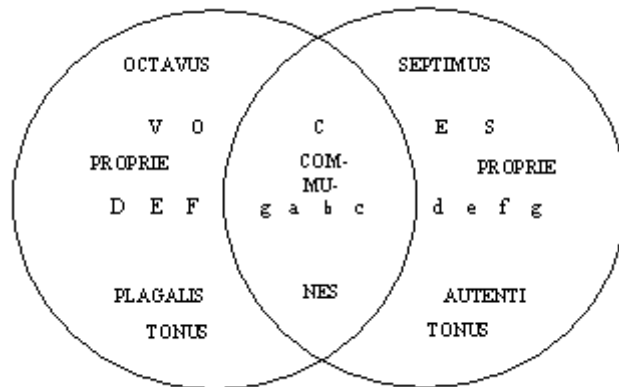

BLANDUS ET GARRVLVS (*sinistr.*)
 SEVERVS ET INCITABILIS (*dextr.*)

lo33r

SVAVIS ET LAMENTABILIS (*sinistr.*)
 MODESTVS ET DVLCS (*dextr.*)

DECENS ET MOROSUS (*sinistr.*)
LASCIVUS ET IOCUNDUS (*dextr.*)

¹ XII. Quid sit cursus modorum

²Que supra dicta sunt, necessario determinanda videntur, scilicet quomodo accipiendum sit quod dicimus autentos ad octavas et plagales ad quintas ascendere. ³Per hoc intelligitur quod sic alte potentiam ascendendi habeant, si necessarium fuerit, nec tamen cogens regula est, quod omnis cantus | autentorum ad octavas ascendat, vel plagalium canor ad quintam pertingat, ut patet in hac antifona primi toni: *In tuo adventu* et hac antiphona | secundi toni *Consolamini consolamini*.

lo33v
na14r

⁴Preterea sciendum quod sicut cantus, qui sepius quintam repercutit, potius autentico quam plagali deputatur, sic et cantus qui maxime circa finales discurrit, licet aliquotiens quintam attingat, potius plagali quam autentico assignabitur. ⁵Item de intensione et remissione sciendum est quod omnibus autentis licet cuique suum principium ad quintam super finalem intendere, et ad proximam que est sub finali remittere. ⁶Nota quod, si licet ad quintam, quanto magis ad quartam, vel ad tertiam? ⁷Solus autentus deuterus, i. tertius tonus, hanc legem transgreditur, qui aliquando intendit principium suum ad sextam, ut patet in hiis antifonis *Vivo ego*, *Sic eum volo*.

XII 3 (sic... habeant) IOH. COTT. mus. XII, 31 ; (cantus... consolamini) IOH. COTT. mus. XII, 32

⁷ (si licet... sextam) IOH. COTT. mus. XII, 35-37

XII 2 necessario] necessarium *na* | dicimus] omnes *na*

4 in tuo adventu *cum neumis lo* | et hac antiphona] et hac an. *lona* | consolamini consolamini *cum neumis lo*

5 deputatur] deputabitur *na* | maxime circa finales] circa finales maxime *na* | liceat] licet *na*

6 sciendum] sensiendum *na* | remittere] remictere *na*

7 vivo ego. sic eum volo *cum neumis lo* | sic] an. sic *na*

⁸Item omnibus plagalibus licet sua principia, vel etiam hemitonia ad quartam intendere et ad quintam remittere. ⁹Emitonia proprie sunt vocum inceptions que fiunt in cantu post pausationes. ¹⁰Emitonia etiam a quibusdam semitonia nuncupantur.

¹ **XIII. De affinalibus finalium**

²Considerandum est de cantibus qui in proprio cursu deficientes, alienas finales sibi usurpant. ³Unde notandum quod ista cantuum illegalitas quandoque fit venialiter, quandoque minime, quandoque ex cantorum vitio, quandoque ex irrefutabili antiquitate. ⁴In quibus hec cantuum perturbatio sit tolerabiliter sunt hii, scilicet protus, deuterus, tritus. ⁵His musyci legis transgressionem idcirco ignoscunt, quia habent affines voces, per quas excu|sari queunt.

na14v
lo34r

⁶Affines sive affinales dicimus illas voces, que finalibus in remissione et intensione, elevatione et depositione concordant. ⁷Verbi gratia : .D. finalis cum .a. acuta, que est eius affinalis, intensione et remissione concordat, quia simul tono remittuntur et semiditono intenduntur. ⁸Item .E. finalis cum .b. quadrato, eius affinali, eodem modo concordat, sic et .F. finalis cum .c. acuta. ⁹Et nota quod affinales finalibus hoc modo concordant, licet minus proprie, tamen ex necessitate. ¹⁰Solus vero tetrardus delicti venia caret quia non habet affinalem ad quam recurat. ¹¹Unde sciendum quod si in eius cantu aliqua venit oberratio, dicimus eam esse ex cantorum inscientia, et corrigendam musicorum providentia.

XII, 8 (omnibus.. remittere) IOH. COTT. MUS. XII, 38

9-10 cf. IOH. COTT. MUS. XII, 39-40

XIII, 2 (de cantibus...) IOH. COTT. MUS. XIV, 1

3 IOH. COTT. MUS. XIV, 2-3

4 IOH. COTT. MUS. XIV, 4

5 (His... voces) IOH. COTT. MUS. XIV, 5

6-7 cf. IOH. COTT. MUS. XIV, 6

8 (.E. ... quadrato) IOH. COTT. MUS. XIV, 8 ; (.F. ... acuta) IOH. COTT. MUS. XIV, 9

9 (delicti venia caret) IOH. COTT. MUS. XIV, 11

11 (si in... providentia) IOH. COTT. MUS. XIV, 13

XII, 8 item in] item na | principia hemitonia ante corr. lona (vel etiam i. inceptions post pausationem add. lo ; vel etiam add. na) | hemitonia] emitonia na | intendere] ad add. na | remictere na

XIII, 3 ista] isto na

4 tollerabiliter na

5 transgressionem lo

7 affinalis] finalis ante corr. lo | remictuntur na | semiditono na

8 affinali] finali ante corr. lo

11 venit] evenit na | eam] eas lo

¹ **XIII. De exemplis affinalium**

²Diximus quod in cantu predictorum tonorum, scilicet prothi, deuteri, triti, quotiens opus fuerit, vice finalium affinales haut incongrue assumuntur, ut patet in hiis cantibus prothi, in antifona *Germinavit radix* et in communionem *Aufer a me obprobrium*. ³Qui cum in locis suis cantari non possint, necessario cogimur ad eius affinalem transire, que est .a. acuta. ⁴Item cantus deuteri cum nequeat in eius cursu cantari, compellimur ad eius affinalem confugere, que est .b. quadrata, ut patet in hac antifona *Tu Domine universorum*. ⁵Item cantus triti aliquando in cursu suo deficit, ut in hac comunione patet *De fructu operum tuorum*. ⁶Item nota plagalis deuteri duas habet differentias quarum antiphone tales sunt, ut *In odore* et *Post partum virgo*, que ex irrefutabili vetustatis errore in cursu suo perfici non possunt, quas in affinali protii quamvis minus licite cantari permittimus. ⁷Haec et hiis similia quisquis in affinalibus finalium cantaverit, absque errore ad finem perveniet.

¹**XV. De cantu componendo**

²Inter ceteras musice artis utilitates quattuor | proposuimus, scilicet ignotum cantum cognoscere et de eius qualitate iudicare, falsum corrigere et novum componere. ³Haec tria, scilicet de agnitione, iudicio et correctione, partim prosecuti sumus. ⁴Nunc vero de quarto, scilicet cantus compositione, ad ultimum capitulum huius voluminis tractandum distulimus, quod non sine causa, ut patebit, hoc modo ordinavimus.

⁵In cantu componendo diligenti musyco considerandum est, uti cuilibet materie modus cantandi conveniat. ⁶Proponat etiam musycus, ex quibus supradictis neumarum divisionibus tam decentem et irreprehensibilem cantum componat, ut secundum sensum verborum varietur qualitas neumarum. ⁷Unde Guido : hec ars notanda est tam in rationabili varietate,

XIII, 2 cf. IOH. COTT. MUS. XIV, 14

4 (compellimur... confugere) IOH. COTT. MUS. XIV, 22 ; (Tu Domine universorum) IOH. COTT. MUS. XIV, 23

5 (De fructu operum) IOH. COTT. MUS. XIV, 24

7 IOH. COTT. MUS. XIV, 25

XV, 2 (falsum...componere) IOH. COTT. MUS. II, 6

5 (cuilibet... conveniat) cf. IOH. COTT. MUS. XVIII, 2

6 (secundum... neumarum) cf. IOH. COTT. MUS. XVIII, 5

7-8 cf. GUIDO MICR. XV, 19-20 (« quia in omnibus se haec ars in vocum dispositione rationabili varietate permutat. Quam rationabilitatem etsi saepe non comprehendamus, rationabile tamen creditur id quo mens, in qua est ratio, delectatur »)

XIII, 2 deuteri] et *add. na* | haut] aut *na* | Germinavit... *cum neumis lona* | aufer... *cum neumis lo* ; aufer a me (*cum neumis*). require in ⁱⁱⁱⁱ^{or} temporibus septembris *add. marg. a manu s. xiii na*

4 tu domine... *cum neumis lona*

5 de fructu... *cum neumis lona*

6 *add. marg. ab alia manu lo* | nota] nota quod *na* | in cursu] in legitimo cursu *na* | permittimus] non permittimus *na*

XV, 4 compositione *na*

5 uti] ut *na*

quam in vocum dispositione. ⁸ Hanc vero rationabilitatem, si quando in cantu componendo minime comprehendimus, attamen quia hec ars non tanta legis necessitate constringitur, rationabilis quidem credatur, quia quandoque mens in contrariis delectatur. ⁹ Verum tamen Iohannes dicit : modulatori adnitendum est, in quantum valet, uti hoc modo cantum moduletur, ut quod verba sonant, cantus exprimere videatur.

na15v ¹⁰ Item in cantu componendo necessario intuendum est, ut sicut in metro clausule et distinctiones, ita in cantu neume et pausationes uniformes habeantur. ¹¹ Aliquando eedem neume in cantu repetantur nulla vel parva mutatione variate. ¹² “Repetantur” dico, si aut similes intense aut similes remisse inveniantur. ¹³ Item dico “repetantur”, si delicate fuerint non habentes partes nimis diversas. ¹⁴ Unde Iohannes : si interdum decentes |
lo35r neume repetantur, non reprehendimus. ¹⁵ Si vero neuma minus fuerit pulchra, iterationem prohibemus, quia vitiosa est unius neume crebra repercussio quin sit delicata. ¹⁶ Item aliquando una sillaba unam vel plures neumas contineat, aliquando vero una neuma plures dividatur in sillabas. ¹⁷ Preterea sciendum, quod omnes neume alterande sunt, cum quedam, ut dictum est, tum in eadem voce initium habeant, tum in dissimili, et hoc secundum gravaminis et acuminis varias qualitates.

¹⁸ Item notandum est, ut in unum terminentur dictiones verborum et pausationes neumarum, ne quidam longus tenor in quibusdam brevibus sillabis, vel brevis in longis, obcenitatem vel dissonantiam genuerit. ¹⁹ Unde Iohannes : optima modulandi forma est, si ibi cantus pausationem finalis recipit, ubi sensus verborum distinctionem facit.

²⁰ Item diligenti musyco considerandum est, uti in cantu componendo talem tonum sibi adaptet, cui materia et sensus verborum concordet, quia ut rerum se habeat eventus, sic cantionis mutetur affectus. ²¹ Ita videtur, ut in tristi materia graves sint neume, et in tranquillis iocunde. ²² Et sic secundum diversitatem gentium ac mentium | fiant varietates cantuum, quia quod huic displicet, ab alio laudatur, unum oblectant consona, alter probat diversa.

⁹ cf. IOH. COTT. MUS. XVIII, 5 (« sic laudis avido modulatori annitendum est uti ita proprie cantum componat, ut quod verba sonant cantus exprimere videatur »)

¹¹ cf. GUIDO MICR. XV, 23, 25

¹⁴ IOH. COTT. MUS. XVIII, 21

¹⁵ (vitiosa...) cf. IOH. COTT. MUS. XVIII, 19 (« vitiosa est unius neumae inculcatio »)

¹⁸ GUIDO MICR. XV, 48-49

¹⁹ IOH. COTT. MUS. XIX, 1

²² GUIDO MICR. XVII, 38

XV, 8 attamen] actamur *na*

10 sicut *om na* | metro] sunt *add. na*

11 variate] varietate *na*

16 sillaba] simili *na* | una²] unam *na*

18 ut] quod *na* | genuerit] generet *na*

19 Iohannes] Guido *lona*

20 uti] ut *na* | mutetur] inmitetur *na*

²³ Ita quisque suo delectatur tono, de qua diversitate in fine huius tractatus plenius dicemus.

lo35v ²⁴ Item notandum, quod cantu|um alius est decens et morosus, alius senilis et severus, alius iuvenilis et lascivus, alius lamentabilis et tristitie aptus. ²⁵ In hiis vero cantibus regularitas et irregularitas consideranda est. ²⁶ Quem decentem et morosum dicimus precipue regularis fiat, quia eo in divino obsequio sepius utimur. ²⁷ Ceteri vero cantus, etsi minus sint regulares, fiant ad placitum componentis.

²⁸ *Forma de cantu autentorum*

²⁹ Nunc de regulari cantu formam componendi dabimus, ut exinde reliqui exemplum habeant modulandi. ³⁰ In cantibus autentorum id providendum est, ut maxime in acutis versentur. ³¹ Postquam vero in quinta vel in sexta bis vel ter pausaverint, ad finalem aliquotiens quasi visitationis causa recurrant, rursusque ad superiores sine mora se transferant. ³² Preterea sciendum ut omnis autentorum cantus ad quintam vel ad sextam sepius et licite protendatur, regulariter ad octavam. ³³ Si vero necesse fuerit, intendatur licenter ad decimam, sed raro. ³⁴ Idem cantus autentorum remittatur tono sub finali, i. descendat ad proximam que est sub finali. ³⁵ Ab hac regula excipitur autentus tritus, i. quintus tonus, qui non descendit ad

na16v proximam que est sub finali, propter imperfectionem semitonii ut supra dictum est. ³⁶ Item notandum est quod, sicut cantus autentorum sepius debet discurrere in acutis, ita et eorum neume intendendo sepius debent pausare, |
lo36r et quorsumcumque intendatur vel remittatur, idem cantus in proprio finali debet terminari.

³⁷ *De cantu plagalium*

³⁸ In cantibus plagalium observandum est, ut sepius ad finalem recurrant, circaque ipsam maxime versentur et quartam supra finalem libere attingant. ³⁹ Si vero quintam vel sextam transgressionis causa tetigerint, raptim et quasi formidando eam attingentes, ad finalem properanter redeant, quia sicut autentorum maxime est in acutis vagari, ita plagalium in gravibus est morari. ⁴⁰ Et sicut autentorum neume sepius intendendo, ita plagalium remittendo pausabunt. ⁴¹ Idem plagalium canor ad quartam vel ad quintam que est sub finali, libere descendat. ⁴² Et nota, quod quorsumcumque in hiis vocibus cantus discurrat, semper in proprio finali cessabit.

30-31 IOH. COTT. MUS. XIX, 6

32-33 cf. IOH. COTT. MUS. XIX, 16

34-35 cf. IOH. COTT. MUS. XII, 11-13

39 cf. IOH. COTT. MUS. XIX, 5

24 alius *om na*

26 sepius] sepio *na*

34 remictatur *na*

36 remictatur *na*

38 libere *om. na*

39 tetigerit *na*

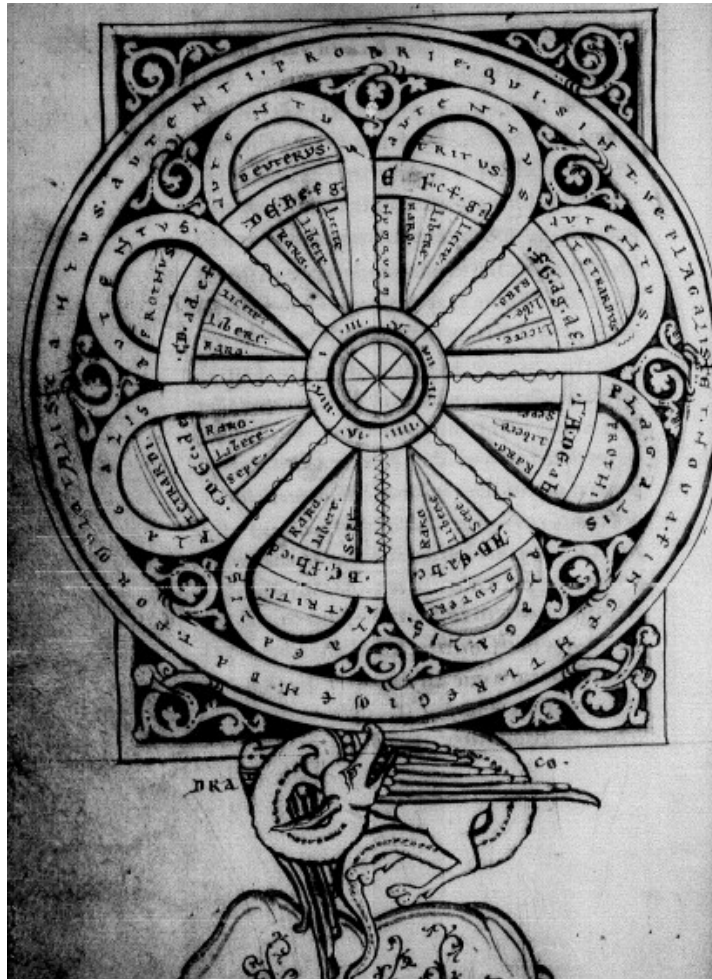
40 remictendo *na*

42 quod *om. na*

⁴³ Preterea sciendum quod omnis regularis cantus secundum has duas descriptiones est modulandus. Ceteri vero cantus de quibus proposuimus, et si minus fiant regulares, ut dictum est, sint ad placitum componentis.

⁴⁴ Item in cantu componendo id considerandum est secundum qualitatem tonorum et diversitatem cantuum, que voces contingende sunt libere, que sepius, que raro, que numquam. ⁴⁵ Quod apertissime subiecta figura demonstrat discrete et proportionaliter ut patet, perfectionaliter hinc et inde remissa :

lo36v

⁴⁴ sunt] sint *na* | libere] que licite *add. ab alia manu lo*

⁴⁵ figura... remissa] monstrat figura *na*

I. AUTHENTUS PROTHUS

licite ·e f·
 libere ·a d·
 raro ·C D·

III. AUTHENTUS DEUTERUS

licite ·f g·
 libere ·B E·
 raro ·D E·

V. AUTHENTUS TRITUS

licite ·g^a·
 libere ·c f·
 raro ·F·
 nunquam ·E·

VII. AUTHENTUS TETRARDUS

licite ·^a_a c·
 libere ·a g·
 raro ·F G·

II. PLAGALIS PROTHI

sepe ·Γ A·
 libere ·D E·
 raro ·a b·

III. PLAGALIS DEUTERI

sepe ·A B·
 libere ·G a·
 raro ·_b c·

VI. PLAGALIS TRITI

sepe ·B C·
 libere ·F b·
 raro ·c d·

VIII. PLAGALIS TETRARDI

sepe ·C D·
 libere ·G c·
 raro ·d e·

CANTUS AUTENTI PROPRIE QUI SINT VE PLAGALIS ET NOVA FINGENTI REGIMEN DAT FORMULA
 TALIS

DRACO

²Erant primitus instrumenta musice artis incerta, canentium vero multitudo, sed ceca. ³Nullus enim hominum vocum differentias, aut monochordi divisionem, vel symphonie descriptionem, vel harmonie considerationem ulla argumentatione collegerat. ⁴Nec unquam quid certi de hac arte novisset, si non divina bonitas mirabili quodam nutu eam quibusdam predecessoribus nostris inspirasset. ⁵Habuimus enim quod Pythagoras subtili quadam examinatione proportionum consonantiarum investigaverit, et de Platone qualiter subtilissima dimensione monochordum ordinaverit. ⁶Postea vero quamplurimi, ut Boetius, Aristoxenus, Nicomachus, Embulides, Thimotheus Milesius, Estiachus Colophonius, Guido, Iohannes, eorum inventa accuratissime conscripserunt. ⁷Quorum scripta, quoniam aliquantulum obscura, tenuitas nostra hucusque experte illustravit.

⁸De dyaphonya autem distulimus, quam exercitato magisque sitiendi in fine huius voluminis tribuimus. ⁹Interpretatur autem dyaphonya « dualis vox » vel « disiunctio » vel « dissonantia vocum ». ¹⁰Unde Guido : dyaphonya vocum disiunctio sonat. ¹¹Item Iohannes : dyaphonya est congrua vocum dissonantia. ¹²Hanc igitur dissonantiam discantum sive organum appellamus. ¹³Agitur enim ad minus inter duos, scilicet discantorem et succentorem, quorum voces ab invicem disiuncte et concorditer dissonent et dissonanter concordent. ¹⁴Unde Guido : discantus dicitur quotienscumque suavis concordia in diversis vocibus reperitur, ¹⁵ ita videlicet, ut succentore cantum tenente, alter per diversas neumas, similes vel dissimiles, convenienter discurrat, et in singulis pausationibus ambo in eadem voce vel in quarta, vel in quinta vel in octava sibi respondeant. ¹⁶Unde Guido : si cantus cantui simili vel dissimili responsione iungatur, audiens duplici modulatione dupliciter delectatur. ¹⁷Componenti igitur intuendum est, ut in cantu rationabilis sit discretio neumarum et tam moderata varietas distinctionum, ut tantum neume neumis et distinctiones

na18r

lo37v

XVI 2-4 cf. GUIDO micr. XX, 2-3

9 (... dualis vox) IOH. COTT. mus. 4

10 GUIDO micr. XVIII, 2

11 IOH. COTT. mus. XXIII, 2

13 (disiuncte... concordent) GUIDO micr. XVIII, 3

14 cf. GUIDO micr. XVII, 9

16 cf. GUIDO micr. XVII, 11 (« Cui si musica simili responsione iungatur, duplici modulatione dupliciter delecteris »)

17 (rationabilis... respondeant) GUIDO micr. XV, 41-42

XVI, 1 De-componendis] de dyaphonya na

3 monocordi na

5 dimencione na

6 Embulidas na | conscripserunt] scripserunt na

7 experte] ex parte lo

9 dyaphonya na | dualis] duolis ante corr. lo

13 concordet na

15 respondeat na

16 respontione na

distinctionibus quadam semper similitudine sibi respondeant. ¹⁸ Sed priusquam ad discantandi formam progrediamur, quedam huic difficultati necessaria breviter perstringamus.

na18v ¹⁹ Legimus in priori tractatu, quod decem sunt modi, quorum tres dicuntur consonantie, scilicet dyatesseron, dyapente, dyapason, que constituunt dyaphonyam, et hoc per arsim et thesim, quarum gemella motione omnis nota vel neuma formatur propter simplices ac repercussas. ²⁰ Notarum vero vel neumarum, ut supra dictum, est alia simplex, alia repercussa; alia composita, alia repetita, alia reciprocata. ²¹ Item dictum est de tribus consonantiis, que constituunt dyaphonyam, ²² ita videlicet, ut discantanti sepius in cursu, frequenter in distinctione, quarta vel quinta vel octava corda succedat. ²³ Verbi gratia : sit cantus in .C., discantus erit in .F. que est quarta, sive in .G. que est quinta, sive in .c. que est octava. ²⁴ Item sit cantus in .D., discantus erit in .G., vel in .a., vel in .d. ²⁵ Hec brevis regula de qualibet cordarum sit tenenda.

lo38r ²⁶ Item componenti considerandum est, quod si libet discantum cum cantu incipi licet vel in quinta vel in octava, | sed in quinta vel in octava hoc modo, ut aliquantulus tenor sit in quarta vel in septima, et inde progrediatur ad quintam et octavam. ²⁷ Verbi gratia : sit cantus in .D. tenor, discantus taliter formetur a quarta ad quintam : G. G. a. ²⁸ Item sit cantus in .D. tenor, discantus talis erit a septima ad octavam : c. c. d. ²⁹ Breviter id sentias de omnibus principiis discantium.

na19r ³⁰ Item de cursu animadvertendum est, si discantus fuerit cum cantu et cantus remittatur tono, discantus intendatur semidittono, et erunt in quarta et econverso, vel intendatur semidittono et tono, et erunt in quinta et econverso. ³¹ Item si cantus remittatur semitonio, discantus intendatur dittono et erunt in quarta et econverso, vel intendatur trittono et erunt in quinta et econverso. ³³ Item si cantus remittatur dyatesseron, discantus intendatur dyapente, et erunt in octava et econverso. ³⁴ Item nota si cantus et discantus dissonaverint in quarta et cantus intendatur tono, discantus remittatur semidytono et erit cum cantu et econverso. ³⁵ Si vero cantus intendatur semitonio, discantus remittatur dytono et erit | cum cantu et

19 (arsim... repercussas) IOH. COTT. XXIII, 8

19 diatesseron dyapante *na*

20 neumarum-alia simplex] neumarum alia simplex (ut dictum est *suprascr. ab alia manu lo*)
lo | simplex] simplex *na*

21 dyaphoniam *na*

22 distinctione *na* | succedat] subcedat *na*

26 sed] set *na* | tenor] i. mora *suprascr. ab alia manu lo*

27 ad] in *na* | G G a] sol sol la *suprascr. lo* | a] $\frac{3}{4}$ *na*

28 c c d] fa fa sol *suprascr. lo*

30 remictatur *na* | semidittono *na* | et econverso] vel econverso *na* | semidittono *na*

31 remictatur *na* | dictono *na* | trictono *na* | quintam *na*

33 octava et] octava vel *na*

34 remictatur *na* | semidittono *na*

35 cantu et] cantu vel *na*

econverso. ³⁶Item si dissonaverint in quinta et cantus intendatur tono, discantus remittatur dyatesseron et erit cum cantu et econverso. ³⁷Si vero cantus intendatur semitonyo, discantus remittatur tritono et erit cum cantu et econverso. ³⁸Si autem cantus intendatur semidytono, discantus remittatur dytono et erit cum cantu et econverso. ³⁹Item si dissonaverint in octava et cantus intendatur dyatesseron, discantus remittatur dyapente et erit cum cantu et econverso.

lo38v ⁴⁰Quia vero diversi sunt occursus et discursus cantuum et discantium, motuum varietas diligenter consideranda est, ut ubi cantus sit intensio, ibi discantus congrua fiat remissio et econverso, ita scilicet ut vel sint in eadem voce, vel in quarta, vel in quinta, vel in octava.

lo
⁴¹Nota etiam quod singulis vocibus dyatesseron subest, excepto .b. quadrato quod, si in aliqua distinctione evenerit, .E. supponendum erit. Si vero b molle in cantu fuerit, .F eius organalis erit.

na
^{41bis}Nota etiam quod singulis vocibus dyatesseron subest, excepto .b. quadrato quod, si in aliqua distinctione evenerit, .E. supponendum erit <...> ipsum b mollem* erit, quia per diapente non concordat molle .b. sed quadratum.

* subponendum hoc est dimictendum ipsum .b. m<olle> (*margin.*)

⁴²*Differentia inter discantum et organum*

na19v ⁴³Item consideranda est differentia inter discantum et organum. ⁴⁴Discantus namque tantum in simplicibus notis vel neumis discurrit, organum vero tum in simplicibus, tum in diversis. ⁴⁵Unde organum componenti diligentius intuendum est de qualitate ipsius cantus, ut sit decens et morosus, non habens neumas nimis diversas, ut de universis potiora et aptius respondentia eligat, superflua abiciat, subtracta suppleat, compressa resolvat, producta nimium contrahat, | et nimis contracta distendat, ut in utrisque decentes neumas neumarumque copulationes efficiat. ⁴⁶Item easdem distinctiones et eadem initia habeat organum, que et data sunt de discantu. ⁴⁷Item organizanti providendum est ut cum cantus moram fecerit

45 (ut de universis... distendat) cf. GUIDO micr. XVII, 33-34

-
- 36 remictatur *na* | cantu et] cantu vel *na*
 37 semitonyo *na* | remictatur *na* | tritono *na*
 38 semidytono *na* | remictatur *na* | dytono *na*
 39 remictatur *na* | cantu et] cantu vel *na*
 42 differentia-organum *om. lo*
 45 potiora] pauciora *na*
 46 et¹ *om. na*
 47 organizanti] organanti *na*

in gravibus, organum suspensum teneatur per dyapason in acutis, deinde ab utrisque decens fiat occurus. ⁴⁸ Si vero cantus ad acutas ascenderit, tunc opus est ut organum minime in gravibus distinctionem faciat, sed discantantibus sub celeritate vocibus cantui competenter redeundo, subveniat et congruum respirationis locum faciat.

lo39r ⁴⁹ Item a Guidone habemus quod cantus cum organo et organum cum cantu potest diversis neumis multiplicari, si placuerit. ⁵⁰ Ad quod dicimus summo opere intuendum esse in tam larga distributione neumarum, ut neume tum eiusdem soni repercussione, tum duorum vel plurimum connexionem fiant, ita scilicet, ut aut in numero vocum aut in ratione tenorum neume alterutrum conferantur atque respondeant. ⁵¹ Verbi gratia : unde nunc eque equis, nunc duple vel triple simplicibus, tunc autem sesquitertia vel sequialtera collatione decenter conveniant.

⁵² Item superius habuimus, quod omnis cantus simplex symphonia dicatur, ⁵³ quia vero hee tres consonantie, scilicet dyates|seron, dyapente et dyapason, tanta suavitate se ad copulationem duorum cantuum permiscunt, congrue symphonie, i. vocum copulationes dicuntur. ⁵⁴ Unde Guido : ubicumque duorum cantuum concordia fuerit, symphonicarum sonus non cessabit. ⁵⁵ Hec dicta de symphonia sufficiant. Quomodo autem hee tres consonantie dyaphonyam constituent, subiecta figura apertissime demonstrat hoc modo :

⁴⁷ (organum suspensum teneatur) cf. GUIDO micr. XVIII, 32 (« ... organum suspensum tenemus in... ») et GUIDO micr. XIX, 21

⁴⁸ (sub celeritate vocibus) cf. GUIDO micr. XVIII, 34

⁴⁹ cf. GUIDO micr. XVIII, 12 (« Potes et cantum cum organo et organum quantum libuerit duplicare per diapason »)

⁵⁰⁻⁵¹ cf. GUIDO micr. XV, 12-15 (« Ac summopere caveatur talis neumarum distributio, ut cum neumae tum eiusdem soni repercussione, tum duorum aut plurius connexionem fiant, semper tamen aut in numero vocum aut in ratione tenorum neumae alterutrum conferantur, atque respondeant nunc aequae aequis, nunc duplae vel triplae simplicibus, atque alias collatione sesquialtera vel sesquitertia »)

⁵⁴ cf. GUIDO micr. XVIII, 13 (« ubicumque enim eius concordia fuerit, dicta symphonicarum aptatio non cessabit »)

⁴⁷ per dyapason in acutis] in acutis per dyapason *na* | ab utrisque... occurus] decens occurus fiat ab utrisque *na*

⁴⁸ distinctionem *na* | discantantibus] discurrentibus *na* | cantui] cantum *na*

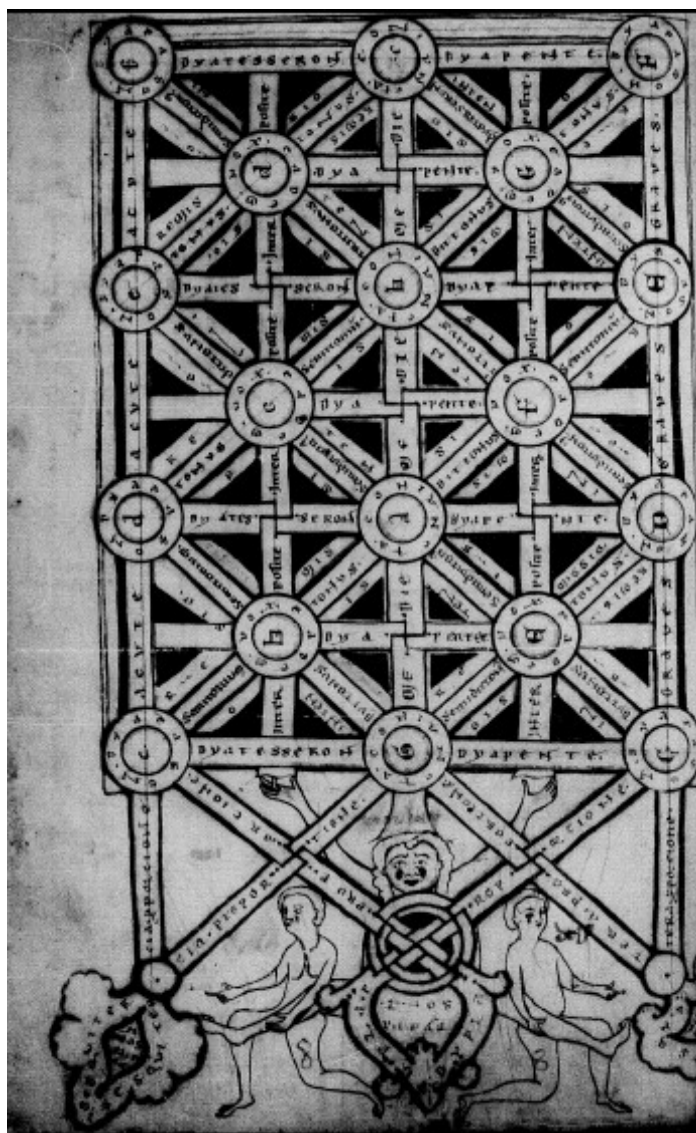
⁴⁹ Guidone] .G. + Guidone *infra scr. ab alia manu lo* | cum¹ *om. na*

⁵⁰ summo opere] sumopere *na* | larga] largam *ante corr. na* | connexionem] connessionem *na*

⁵³ duorum cantuum] cantuum duorum *na*

⁵⁵ dyaphoniam *na* | demonstrat *na* | hoc modo] *om. na* in sequenti pagina *add. lo*

1039v

1	c	d	e	f
2		b	c	d
3	G	a	b	c
4		E	F	G
5	C	D	E	F

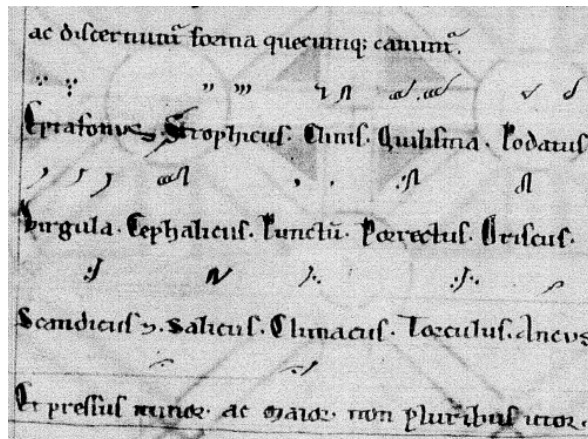
(autour de chaque lettre :)	(sur toute la ligne :)
¹ dyapason	acute
² vox eadem	interposite
³ vox coniuncta	medie
⁴ vox eadem	interposite
⁵ dyapason	graves

(en diagonale :)

intensio : G-b-d, C-E-a-c-e, D-F-b-d-f, E-G-c
 remissio : G-E-D, c-b-a-F-E, d-c-b-G-F, e-d-c

(de lettre à lettre, les intervalles, respectivement :) tonus, semitonium, semiditonus, ditonus, diatesseron, diapente.

add. lo39r

Eptafonus, strophicus, clinis, quilisma, podatus,
 Virgula, cephalicus, punctum, porrectus, oriscus,
 scandicus et salicus, climacus, torculus, ancus
 Et pressus minor ac maior non pluribus utor,
 Ac discernuntur forma quecumque canuntur.

lo40r ¹ **XVII. De forma primi toni**

² Dictum est de diversitatibus octo tonorum, de tenoribus et finalibus et affinalibus ipsorum et de regulari cursu modorum et de variis vocabulis et eorum interpretationibus. ³ Nunc autem de singulis, ut singulares regulas et exempla quedam, que formule vel aptitudines antiphonarum et psalmodiarum nuncupantur, subdamus, necessarium videtur. ⁴ Preterea adiciendum est de variis discriminibus et differentiis sive distantiis octo tonorum que sint vel quot vel quales. ⁵ Dicuntur enim distantie vel differentie non quod distent a tono suo litteris vel sillabis, sed quod differant a suis principiis intensione s. vel remissione, ut in sequentibus patebit.

⁶ Unde nota quod Gloria primi toni incipit in .F., Seculorum amen in .a. acuta. Finalis eius est .D. ⁷ Cantus ipsius descendit a finali .D. tantummodo tonum, i. a .D. ad .C. Ascendit autem regulariter dyapason, i. a finali .D. in .d. acutam. Ascendit etiam licenter duas cordas supra dyapason. ⁸ Nota quod omnis cantus primi toni hiis cordarum sedibus principium habet .C., .D., .F., .a., nisi transponantur in voces eiusdem modi, i. in affinales. ⁹ Invenitur tamen cantus primi toni principium habere in .G. sed raro, et minus licite, ut in responsorio *Civitas Iherusalem*, item in responsorio *Vidi Iherusalem* et in ceteris paucis, quod tamen contra regulas artis esse videtur. ¹⁰ Specialis modulus eius est D.E.F.G. ¹¹ Item ut supradiximus, omnis cantus secundum finalem iudicandus est. Si vero cantus a finali ascendens quintam ter vel amplius | repercutit et non tetigerit terciam vel quartam sub finali, potius autentico quam plagali deputabitur. ¹² Hiis scitis exempla antiphonarum formas psalmodiarum hoc modo accipias.

lo40v

Glo-ri- a se-cu-lo-rum a-men.

Pri-mum fi- na-li de-bes con-iun-ge-re ta-li. <D>

Com-mu-nis mo-du-lus cum Ma-gni-fi-cat. Be-ne- dic- tus.

¹³ marg. Nota : principale *Seculorum amen* primi toni regit antiphonas que in .D. et in .F. habent huiusmodi principia verbi gratia :

XVII-XVIII om. na

XVII 5 patebit] patebat ante corr.

8 transponantur] ponantur ante corr.

9 Civitas Iherusalem ... Vidi Iherusalem] cum neumis

Se-cu-lo-rum a-men *post pri-mam po- no* Do-mus I-ste pu-er
 Si-mi-la-bo Ec-ce Di-es do-mi-ni Dum Spi-ri-tus *atque* Be-a-ti
 Ce-pe-runt om-nes Post dis-ces- sum Mu-li-e-res
 Us-que Su-per mu-ros Po-su-e- runt *et* La-pi-da-bant
 Ac-ces-sit Ihe-sus Qui-dam Su-per o-mni-a Duc-tus
 Stans Cum vi-di-sset Di-xit Non vos *que* Re-lin-quam.

lo41v ¹⁶ *marg.* Nota quod omnes antiphone primi toni que habent huiusmodi initia, sunt tercie differentie verbi gratia :

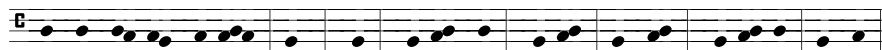

Se-cu-lo-rum a-men *ter-ci-a ser-vit e-is pla-ga que sur-gunt ut*

A-per-tis.

¹⁷ *marg.* Nota quod omnes antiphone primi toni que habent talia initia, sunt quarte differentie. Verbi gratia :

Se-cu-lo-rum a-men. Sol. Mel. Do-mi-ne. Ve-nit. Mi-chi. Di-ci-te. Va-de

¹⁸ *marg.* Nota quod omnes antiphone que habent tale principium sunt quinte differentie :

²⁸ *marg.* Nota quod secundus tonus caret diffentiis, i. principale seculorum *amen* regit antiphonas que sic initiantur constantes :

Se-cu-lo-rum a-men *pos-si-det an-ti-pho-nas pri-mo qui sub-di-tur*

i-stas : Con-stan-tes Iu-ste Ge-nu-it Do-mi-nus de-us *et* Me.

¹ XVIII. De forma tercii toni.

² Gloria tercii toni incipit in .G., Seculorum amen in .c. acuta. ³ Finalis eius est .E., a quo deponitur cantus eius tono et elevatur regulariter dyapason, i. a finali .E. in .e. acutam. ⁴ Licenter enim duas cordas supra dyapason sicut omnes autentis elevantur. ⁵ Omnis cantus tercii toni hiis cordarum sedibus incipit : .E. .G. .c. ⁶ Unum tantum responsorium habet in .D., ut *Intuens in celum*, et aliud transponitur in affinalem eius scilicet in .a. acutam, ut *Hic qui advenit*. ⁷ Specialis modulus eius est \flat .c.d.e. Communis modulus eius est E.F.G.a. ⁸ Cursus eius est sicut omnium autentorum ut semper discurrant in acutis, et raro in gravibus.

Glo-ri-a Se-cu-lo-rum a-men. Ter-ci- us ec-ce mo-dus hiis sal-ti-bus

est mo-de-ran-dus.

E

Com-mu- nis mo-du-lus cum Ma-gni-fi-cat. Be-ne-di-ctus.

lo42v ⁹ *marg.* Nota quod principale *seculorum amen* tercii toni regit antiphonas que huiusmodi principia habent, verbi gratia :

Se-cu-lo-rum a-men. *Ter-ci-us in pri-ma can-tus hos col-lo-cat au-la* :

XVIII 6 Intuens in celum ... Hic qui advenit] *cum neumis*
⁷ specialis] *speciales cod.*

Quis Quan-do na-tus est Al-ti-us *atque* Be-a-tus

Hec est Ce-ci-li-a Sta-tu-it Pre-ci-o-sa Ma-ri-a.

¹⁰ *marg.* Tercius toni quattuor habet differentias, et nota quod antiphone omnes tercii toni que tale habent initium, sunt prime differentie.

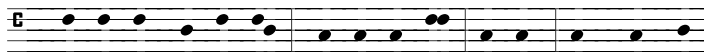

Se-cu-lo-rum a-men *Dant pri-mam* Do-mi-ne Quo-ni-am *quibus*

O-mni-a *iunge*

¹¹ *marg.* Nota quod omnes antiphone tercii toni, que huius modi habent principium s. in .G., duas sillabas vel plures unisonas habentes, sunt secunde differentie hoc modo :

Se-cu-lo-rum a-men Ac-ci-pi-ens Ec-ce Que-ren-tes

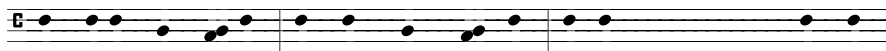
Qui se-qui-tur me.

¹² *marg.* Nota quod omnes antiphone tercii toni que hoc modo raptantur a .G. ad quartam sunt tercie differentie, hoc modo :

Se-cu-lo-rum a-men. *Dis-cor-dant pa-ri-ter* Va-do, Red-det de-us, In-ter.

¹³ *marg.* Nota quod omnes antiphone tercii toni que habent in .G. primas duas unisonas, sunt quarte differentie, hoc modo :

Se-cu-lo-rum a-men. *Dis-cri-men quar-tum* Vi-vo *demonstrat et* U-num.

¹⁴ *marg.* Nota quod hec differentia minus usitata est et pauce habentur eius antiphone, ideo plerique adaptant easdem differentias tercie differentie.

¹⁵ **De forma quarti toni**

¹⁶ Gloria quarti toni in .E., Seculorum amen in .a. acuta. ¹⁷Finalis eius est .E. sicut et tercii. Cantus ipsius descendit a finali dyapente, i. ab .E. in .A. Ascendit autem regulariter dyapente supra finalem licenter unam cordam supra dyapente. ¹⁸Inchoantia eius sunt .C., .D., .E., .F., .G., .a., modulus specialis B.C.D., modulus communis E.F.G.a. ¹⁹Cursus eius erit sicut omnium plagalium, s. ut circa finales, et in gravibus sepius moram faciant et rarissime ad acutas pertingant hoc modo :

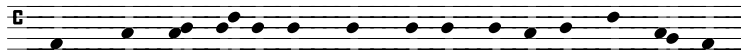
lo43r

Glo-ri-a Se-cu-lo-rum a- men. Quar-tum de nu-me-ro cum ta- li

fi-ne re-qui-ro. E

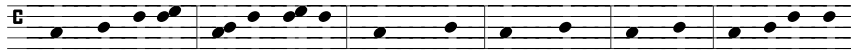
Com-mu-nis mo-du-lus cum Ma-gni-fi-cat. Be-ne-di- ctus.

²⁰ *marg.* Nota quod principale *seculorum amen* quarti toni regit antiphonas que huiusmodi principia habent, verbi gratia :

Se-cu-lo-rum a-men. *Hoc mo-do dis-cer-nas quar-tum quo-ni-am**re-git i-stas* : Quis scit si Cre-do Lau-dem Plan-ta-ve-rat Au-ro*Iun-gi-mus his co-mi-tes* Ex-i-vi Nos-que Sci-en-tes.

²¹ *marg.* Quartus tonus sex habet differentias et nota quod omnes antiphone quarti toni que talia habent principia cum repercussione, sunt prime differentie :

Se-cu-lo-rum a-men *Sic re-git has pri-ma* Da mer-ce-dem

Be-ne-di-cta O mu-li-er Num-quid Plan-gent Si quis Sa-ci-a-vit.

²² *marg.* Nota quod omnes antiphone quarti toni que tale habent principium sunt secunde differentie, verbi gratia :

Se-cu-lo-rum a-men *Post hec sunt* Ad te Fa-ctus Ni-si *consociate.*

²³ *marg.* Nota quod omnes antiphone quarti toni que tale habent principium ab .a. sunt tercie differentie :

Se-cu-lo-rum a-men *Tercia sit* Po-pu-le me-us An-ge-lus E-gre-di-e-tur

lo43v

Da mi-chi Post par-tum vir-go Di-gna-re Se-pul-to.

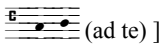
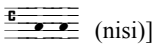
²⁴ *marg.* Nota quod omnes antiphone quarti toni que tale habent principium a .C. sunt quarte differentie, verbi gratia :

Se-cu-lo-rum a-men. *Quar-ta re-git* Fran-ge *post hanc*

Tu-lit + + Iste

²² (ad te)] *cod.* | (nisi)] *cod.*

²³ .a.] .E. *cod.*

²⁵ *marg.* Nota quod omnes antiphone quarti toni que huiusmodi in .D. habent principium sunt quinte differentie, verbi gratia :

Se-cu-lo-rum a-men. *Quinta* De-dit, Sy-mon *et* Sic ve-ni-et.

Tri-du-a-nas

²⁶ *marg.* Nota quod omnes antiphone quarti toni que tale habent initium in .G. sunt sexte differentie sed perraro et licentialiter nisi feriales.

Se-cu-lo-rum a-men. *Per sex-tam re-gi-mus* In man-da-tis vo-let e-ius

¹ XVIII. De forma quinti toni

² *Gloria* quinti toni incipit in .F., *Seculorum amen* in .c. acuta. ³ Finalis eius est .F., et nota quod cantus eius quinti toni non descendit ad proximam que est finali, sicut ceteri autentici descendunt et hoc propter imperfectionem semitonii ut supra dictum est, ita dico nisi fiat autentica elevatio vel plagalis depositio. ⁴ Ascendit autem supra finalem dyapason regulariter, i. ab .F. finali in .f. superacutam, licenter autem duas cordas supra dyapason. ⁵ Cantus ipsius in hiis cordarum sedibus principium habet .F., .a., .c. ⁶ Modulus eius specialis est c.d.e.f. Modulus communis est F.G.a.b. ⁷ Cursus eius ut supradictum est sicut omnium autentorum sed solus iste excipitur in hoc quod non descendit ad proximam que est sub finali. Verbi gratia :

Glo-ri-a Se-cu-lo-rum a-men. Quin-ti fi-na-lis quis sic dat for-

mu-la ta- lis.

<...>

XVIII 7 ut supradictum est *dub.* | in hoc quod *dub.*